

T.C.

YENİYÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARSI İLİŞKİLERİ

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İTTİHAT ve TERAKKİ DÖNEMİ OSMANLI –
ALMANYA SİYASİ İLİŞKİLERİ (1908 –1918)**

MAHMUT ÖZDİL

141302060

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. YILMAZ TEZCAN

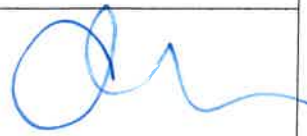
İSTANBUL 2017

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

SIYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anabilim Dalı SIYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi MAHMUT ÖZDİL “İTTİHAT VE TERAKKİ DÖNEMİ OSMANLI-ALMANYA SİYASİ İLİŞKİLERİ (1908-1918)” adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 04/04/2017 tarih ve 2017/11 - 4 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 14/04/2017

Öğretim Üyesi Adı ve Soyadı			İmzası
1.	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Yılmaz TEZCAN	
2.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN	
3.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. Emrah KONURALP	

ÖZET

İttihat ve Terakki dönemi, II. Meşrutiyetin ilanı ile başlar Mütareke dönemi ile kapanır, Osmanlı İmparatorluğu'nun son çeyrek asrında Alman İmparatorluğu ile kurmuş olduğu siyasi ilişkinin neticesinde ne gibi kazanımlar ve kayıplar yaşandı, bu durum zamanın koşulları gereği mecburi olarak mı? Kuruldu. Yoksa yanlış bir politikanın mahsulü olarak mı, İmparatorluk, Alman çıkarı uğruna yıkılmaya sürüklendi?

Bu çalışmada Sultan II. Abdülhamid döneminden başlayarak Avrupa'nın çağ itibari ile güçlü Devletleri'nin genel durum ve politikaları da ele alınmak suretiyle genelden özele doğru bir inceleme çalışması yürütülmüştür. Böylelikle Alman İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ilişkilerindeki temel nedenler öğrenilmeye çalışıldı.

Anahtar kelimeler: II.Meşrutiyet, Politika, İttihat ve Terakki

ABSTRACT

The period of the Union and Progress begins with the proclamation of the Second Constitutionalist Period and ends with the period of Armistice. What are the gains and losses of the Ottoman Empire because of the political relations with the German Empire in the final quarter-century and were these political relations imperative due to the conditions of that period or was the Ottoman Empire led to a downfall for the interests of the German Empire as a result of a wrong policy?

In this study, an overview of the general conditions and policies of the mighty States of Europe during the period was provided from general to more specific issues beginning from the period of Abdulhamid II. Therefore, the main reasons behind the political relations between the Ottoman Empire and the German Empire were intended to be revealed.

Keywords: the Second Constitutionalist Period, Politics, the Party of Union and Progress

ÖNSÖZ

Türk siyasi tarihine derin bir iz bırakan ve Osmanlı İmparatorluğunda bir kırılma noktasının ismi olarak ortaya çıkan İttihat ve Terakki, Sultan II. Abdülhamid'in uzun yıllar sürdürdüğü İstibdat yönetimini kararlı bir çalışma ve güçlü bir örgütlenme ile sonlandırmış oldu. Bu açıdan bakıldığında demokrasi tarihimiz içerisinde de ayrı bir önemi ve yeri vardır.

II. Meşrutiyeti ilan ederek, Osmanlı İmparatorluğu'nun Meşruti bir yönetime geçmesinde etkin bir rol almış ve İmparatorluğun bu yolla kurtuluşa ereceğine inanmış ve bir çok etnik kökeni İmparatorluk içerisinde İttihad-ı Anasır politikasıyla ortak noktada bir araya getireceğine inandı.

Bab-ı ali baskını öncesinde İmparatorluğu perde arkasından yöneten ve bu olaydan sonra doğrudan egemen güç olan ittihat ve Terakki Osmanlı İmparatorluğu'nun dönemin en güçlü kara ordusuna ve teknolojisine sahip Alman İmparatorluğu'nun desteğinin alınması ile yeniden kuvvet bulacağına ve yıkılmaktan kurtulacağına dair düşünce ile hareket ettiler. Ancak gelişen ve değişen şartlar beklenen durumu mümkün kılmayacak ve iki İmparatorlukta yıkılmaktan kendini kurtaramayacaktır.

Tarihin önemli bir yol ayrımı olan bu Meşrutiyet yıllarını incelediğimiz çalışmada bir çok ilk elden yazılı kaynak tarandı ve özenle bilgiler seçilmeye çalışıldı genelden özele doğru konu ayrıntıya inildi. Çalışmamızda gösterdiği yardımla başarıya ulaştıran Yrd. Doç. Dr. Yılmaz TEZCAN Hocama ve önemli kaynak eseriyle çalışmamıza büyük bir katkı sağlayan Yrd. Doç. Dr. Veli YILMAZ Hocama da Teşekkürlerimi sunmayı kendime bir borç biliyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ ve AVRUPA

1.1. Avrupalı Devletlerin ve Osmanlı'nın Genel Politikası	4
1.2. Almanya'nın 20.yüzyıldaki Durumu	7
1.3. Rusya'nın 20. Yüzyıldaki Durumu	10
1.4. Avusturya-Macaristan'ın 20. Yüzyıldaki Durumu	12
1.5. İtalya'nın 20. Yüzyıldaki Durumu	13
1.6. İngiltere'nin 20. Yüzyıldaki Durumu	15
1.7. Fransa'nın 20. Yüzyıldaki Durumu	17
1.8. Osmanlı'nın 20. Yüzyıldaki Durumu	19

2. BÖLÜM

İTTİHAT ve TERAKKİ CEMİYETİ'NİN OLUŞUMU

2.1. İttihat ve Terakki Cemiyeti Nasıl Kuruldu	27
2.2. İkinci Meşrutiyet'in İlanı	31
2.3. İkinci Meşrutiyet'in İlanı Sonrası Genel Durum	34
2.4. İttihat ve Terakki'nin İktidara gelişi	36
2.4.1. 31 Mart Olayı	38
2.4.2. 31 Mart Olayı ve Hareket Ordusu	41
2.4.3. Bab-ı ali Baskını ve İktidarın Ele Alınması	44
2.5. İttihat ve Terakki İktidarı'nın Politikası	48

3. BÖLÜM

İTTİHAT ve TERAKKİ İKTİDARINDA ALMAN İLİŞKİLERİ

3.1. II. Adülhamid Dönemi Almanya İlişkileri	50
3.1.1. Bağdat Demiryolu	55
3.2. İttihat ve Terakki Dönemi İlişkiler	57
3.3. İttihat ve Terakki Dönemi Ekonomik İlişkiler	60
3.4. İttihat ve Terakki Dönemi Askeri İlişkiler	63
3.5. I. Cihan Harbinde Kurulan Müttefiklik ve Siyasi İlişkilerin Neticesi	69
3.5.1. I. Cihan Harbinde Osmanlı Cepheleleri	75
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA	81

KISALTMALAR

A.e.	: Aynı eser
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.y.	: Aynı yayın
Haz.	: Hazırlayan
İ.T.	: İttihat ve Terakki
İ.T.C.	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
T.y.	: Tarih yok
V.b.	: Ve benzeri

GİRİŞ

İttihat ve Terakki dönemi Osmanlı-Almanya Siyasi İlişkileri'nin incelendiği bu çalışmamızda 1908-1918 yılları arasında dönemin iki büyük İmparatorluklarından olan, Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Alman İmparatorluğu'nun 19. Yüzyılın Sonlarına gelindiğinde, Sultan II. Abdülhamid devrinde başlayan ve 20. Yüzyılda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte siyasal bir hüviyet'e bürünmesi sonrası yönetime girmeye çalışması ve nihayetinde 1913 yılına gelindiğinde gerçekleşen Bab-ı ali baskını sonrası yönetime doğrudan el koyması, Osmanlı İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu'nun ilişkilerinde gelişen ve güçlenen bir boyut katacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu ve Alman imparatorluğu, bu yüzyıllarda kurdukları siyasi ilişkilerde farklı niyet ve amaçlar güdüyordu. Kurulan bu siyasi ilişkinin her iki imparatorluk içinde farklı amaç ve niyet taşımasında ki temel faktör, zamanın güçlü devletlerinin her iki İmparatorluğa da iyi niyet beslemeyen politikalarının olmasından kaynaklanmaktaydı. Bu çalışmamızın I. Bölümünde; özellikle de zamanın en güçlü sömürge devletleri olması nedeniyle Avrupalı büyük devletlerin, Osmanlı İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğuna karşı gütmüş oldukları temel politikaları genel boyutuyla ele alınmaya çalışıldı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalı Büyük Devletlere karşı gütmüş olduğu politikası da genel hatlarıyla ele alındı.

Özellikle bu siyasi ilişkinin kurulmasında ve her iki imparatorluğun birbirine olan yakınlaşmasındaki esas nedenler üzerinde önemle durulmaya çalışıldı. II. Bölümde; Alman İmparatorluğu ile kurulan siyasi ilişkilerin ileri boyutlara ulaşmasına ve I. Cihan Harbinde müttefikliğe götürecektir olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin oluşum süreci ve II. Meşrutiyetin ilanını hazırlayan sürecin nedenleri ele alındı ve İttihat ve Terakki ile birlikte dönemin önemli olaylarına da değinildi. İttihat ve Terakki ile yaşanan önemli olayların Osmanlı İmparatorluğu'nun toplum yapısını nasıl etkilediğini ve bunların dış politikaya olan etkileri ise ayrıca ele alındı.

Alman İmparatorluğu ile kurulan siyasi ilişkilerin altında yatan birçok farklı nedenler vardı. Her iki İmparatorluğunda kurulan bu siyasi ilişkilerden beklentisi farklı idi: Osmanlı İmparatorluğu için kurulan bu siyasi ilişkilerin temelinde yıkılmaya yüz tutmuş olması ve her geçen gün kaybettiği savaşların neticesinde yaşadığı toprak kayıplarını durdurmak için Alman İmparatorluğu'nun askeri gücünden ve yüksek savaş teknolojilerinden yararlanmak isteği yatmaktaydı.

Alman İmparatorluğu'nun, Osmanlı İmparatorluğu ile kurmuş olduğu siyasi ilişkinin temelinde ekonomik neden daha ağır basmaktaydı. Sanayisine yetecek hammadde arayışı Osmanlı İmparatorluğunu, Almanlar için cazip bir müttefik devlet konumuna getiriyordu. III.Bölümde ise her iki İmparatorluğun ilişkilerden beklentisi: Siyasi, ekonomik ve askeri boyutlarıyla geniş bir bakış açısıyla ele alındı. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Alman İmparatorluğu ile olan ilişkileri başka çalışmalarda da defalarca ele alınmış olmasına rağmen, bu ilişkiler genel olarak tek boyutu ile sınırlandırılmış olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışmamızda, her iki İmparatorluğunda kurulan siyasi ilişkide farklı niyetlerinin olması dolayısıyla, ilişkiler farklı boyutları ile incelendi.

İttihat ve Terakki dönemi, Osmanlı-Almanya siyasi ilişkilerini incelerken, genelden özele doğru yol alan bir çalışma yöntemi kullanıldı ve yapılan bu tarihi çalışma neticesinde çok geniş çaplı bir kaynak kitap taraması yapıldı ve dönemin tanıklarından ve özellikle İmparatorluk yönetiminin de söz sahibi olmuş ve İmparatorluğun kaderini etkilemiş olan devlet adamlarının kaleme aldığı hatırat ve incelemelerine, ulaşma gayreti gösterildi. Yapılan çalışmada dönem itibari ile bir yol ayrımı olması ve İmparatorluktan ulus devletine geçiş sürecinin başlangıç aşamasını oluşturması ve Monarşiden, Cumhuriyet'e dönüşüm özelliğinin belirginleştiği, zaman diliminin de başlangıcını içermesi hasebiyle kaynakların oldukça yanlı ve taraflı yazılması araştırmamızın en zorlu aşamasını oluşturmuş oldu.

İttihat ve Terakki döneminde kurulan Osmanlı-Almanya siyasi ilişkilerin tam olarak anlaşılabilmesi için Sultan II. Abdülhamid dönemi ve özellikle bu dönemdeki Avrupalı büyük devletlerin politikalarını ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bu devletlere karşı politikasını genel olarak bilmek konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından oldukça önemlidir.

1.BÖLÜM

19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ ve AVRUPA

1.1. AVRUPALI DEVLETLERİN ve OSMANLI'NIN GENEL POLİTİKASI

Türk devlet tarihinde ve devlet geleneğinde zirve noktaya ulaşmış olan Osmanlı İmparatorluğu, hakimiyet kurduğu üç kıtada, ömrünün son zamanlarında değişen teknoloji, bilim ve gelişmelere yeteri kadar uyum sağlayamamış, gelişmekte olan dünya düzeninde, Avrupalı büyük devletlerin sahip olduğu teknolojik, ekonomik, askeri, diplomasi vb. alanlarda oldukça gerisinde kalmış ve zamanla Avrupalı güçlü devletlerin sömürmesine açık hale gelmiş oldu ve var olma mücadelesini devrin büyük devletlerin siyasi desteğini alarak devam ettirme yoluna gitti.

“ 19. Yüzyılın ikinci yarısı, Batı Avrupa'nın tümüyle Sanayi toplumu özelliklerini kazandığı bir dönemdir. Sanayi imparatorlukları, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere dünyayı paylaşmışlar ve aralarındaki çatışmaları sona erdirip kısa sürede altın çağlarına girmişlerdir. Sanayi toplumları arasına, biraz gecikmeyle birliğini tamamlayan Alman İmparatorluğu da girebildi ve hatta bu grubun öncü toplumlarından biri oldu. Ancak kolonyalizm aşamasına geç girişi, Almanya'nın uluslar arası politikada dengeyi bozan ve yeni gelişmelere yol açan bir unsur olmasına neden oldu. Prusya 1871'de Versailles'de Fransa'yı yenen muzaffer bir güçtü onun önderliğinde Alman İmparatorluğu ilan edildi.”¹

Avrupa da Alman İmparatorluğu'nun siyasi birliğini tamamlaması ve yeni kurulan sanayisine hammadde ihtiyacı ortaya çıkması bununla birlikte ürettiği mallarına pazar ihtiyacı arayışı, ilerleyen zamanlarda Avrupalı diğer devletlerin dış siyasetinde değişikliğe gitmelerine ve devletler arası kutuplaşma ve rekabet ortamının doğmasına neden olacaktır.

¹ İlber Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, Timaş Yayınları, s.15.

“ Birinci dünya harbi öncesi dönemde, Avrupa’da kendini belli eden emperyalizm: İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve İtalya’da maddi ve manevi alanlarda da bu etkinliğini göstermiştir. Emperyalist düşünceye sahip olan bu ülkeler, devlet nüfusunu arttırmak ve stratejik güven sağlamak amacından hareketle, Asya ve Afrika ülkelerine Avrupa uygarlığının götürülmesini kendileri için adeta bir görev telakki etmişlerdir. Daha doğrusu, asıl amaçlarını bu görünüm altında gizlemeye çalışmışlardır. Sömürgecilik şeklinde görünen bu yayılma, hemen hemen bütün Afrika’da Okyanusya’da ve Asya’nın büyük bir bölümünde Avrupa devletlerinin siyasi egemenliklerini kurmalarını sağlamıştır.”²

Siyasi birliğini tamamlamış ve sanayisini geliştirmeyi başarmış Avrupa devletleri, dünyanın birçok farklı ülkelerinde yeraltı zenginliklerini, gelişmiş sanayilerine hammadde yapma gayreti içerisinde girmiş oluyorlardı. Bu hal içerisinde 19. Yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde, Avrupalı, sanayisi gelişmiş devletler arasında güçlenen bir rekabet kendisini gösterecektir. Alman İmparatorluğu önce Avrupa da yayılmacı bir politika izleyecek ve karşısına İngiltere ve Fransa’yı alacak, daha sonra ise bu devletlerin dünyada ki çeşitli sömürge alanlarına göz dikecek ve ele geçirmeye çalışacak böylelikle Alman İmparatorluğuna karşı İngiltere ve Fransa yanlarına Rusya’yı da alarak bir itilaf blok’u oluşturacak, Alman İmparatorluğu da bu şekilde yalnız kalacaktır.

Alman İmparatorluğu da bu gelişmelerin karşısında bir takım politik girişimlerde bulunacaktır. Öncelikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu yanına çekecek daha sonra kendisi gibi siyasi birliğini yeni kurabilmiş ve sömürge yarışında geç kalmış İtalya devletini yanına çekmeye çalışacak fakat İtalya’yı kazanamayacak onun yerine Osmanlı İmparatorluğunu oluşturduğu İttifak blok’una dahil etmeye çalışacak ve bunda da başarı sağlayacaktır. Bu yaşanan hızlı kutuplaşma ve müttefik arayışları, yakın zamanda gerçekleşecek olan büyük savaşın tehlikesini ortaya koyuyordu değişen bir dünya düzeni vardı ve devletlerin oldukça iyi hesaplanmış bir siyasi tercihi bulunmalıydı.

² Veli Yılmaz, **1.nci Dünya Harbi’nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri yardımlar**, İstanbul,1993, s.1.

“ Bismarck’ın Balkanlar ve Doğu’da etkin olmayan bir politika izlemesinin nedeni de Rusya idi. Fransa’ya karşı yeni kurulan Alman birliğini güçlendirmek için Bismarck Rusya’nın nüfuz alanına müdahale edecek bir çalışmaya girmekten kaçındı. Ancak Almanya, Avusturya-Macaristan ile olan yakınlaşması ve yayılcı faaliyetler dönemine giren Alman endüstrisinin zorlamasıyla Osmanlı topraklarına ve ekonomisine el attığından, Rusya’yı kaçınılmaz olarak daha fazla İngiltere ve Fransa saflarına itecektir.1893’te Fransa ve Rusya ittifakı ve 1902’den sonra da İngiltere-Fransa yakınlaşması sonucu Rusya Almanya’dan kopmuştu. Olaylar 1880 lere kadar Almanya’nın iktisadi nüfuz alanı olmak niteliğini gösteren bu dev ülkeyi, giderek Almanya’nın iktisadi, siyasi, askeri alanda rakibi haline getirdi.”³

Böylelikle Avrupa’nın büyük devletleri endüstriyel gelişimin vermiş olduğu rekabet hırsından kaynaklı olarak ekonomik temelli bir çatışmaya doğru sürüklenecektir. Avrupa da gelişen bu durum güçler dengesini derinden sarsacak, aynı zamanda yansımaları dünya genelinde etkisini gösterecektir. Avrupalı devletlerin her geçen gün gelişen sanayisine hammadde arama düşüncesi birçok Avrupalı devletin aynı coğrafyalara göz dikmesine de sebep olacaktır.

Avrupalı devletler yüzyılın politikasını ekonomi temelli bir savaşın kaçınılmaz seyri içerisinde şekillendirerek, rakiplerini bu olası durumda bertaraf etme yollarını hem siyasi ve askeri olarak hem de ekonomik açıdan aradılar. Değişen dünya düzeninde Avrupalı büyük devletlerin istikbalini kurtarmasının yegane yolunun sağlam bir müttefiklik kurma ve rakip devletleri etkisiz hale getirebilme şekliyle olacağı açık bir şekilde kendini göstermeye başlayacaktır. Osmanlı İmparatorluğuna bakıldığında ise bu yüzyıl itibarı ile ekonomik, askeri ve sanayi bakımından Avrupalı devletlerin oldukça gerisinde kalmış olması nedeniyle, çekişmeli ortamda varlığını ve istikbalini Avrupalı güçlü devletlerin arasında yaşanan çekişmeden faydalanmak suretiyle takip edeceği bir denge siyaseti ve güçlü bir devletin desteğini de alarak devam ettirmeye çalışacaktır.

3 Ortaylı, **a.g.e.** s.10

1.2. ALMANYA’NIN 20.YÜZYILDA Kİ DURUMU

Alman İmparatorluğu 1871’de Bismarck ile Prusya önderliğinde siyasi birliğini tamamladı ve sanayiye dayalı güçlü bir ekonomi ve güçlü bir kara ordusuna sahip olarak, kıta Avrupa’sında, güçlü devletler arasın da yerini aldı. 19. Yüzyılın sonlarında özellikle Avrupa’nın batı devletlerinin sanayisi oldukça gelişmiş bir vaziyetteydi. Bu devletlerin en başında gelenler ise İngiltere ve Fransa oluyordu, Alman İmparatorluğu bu güçlü rakipleri karşısın da dünyada, hem bakir alanlar ve topraklar elde etmek hem de denizaşırı bölgeler de ve dünyanın birçok farklı noktalarında söz sahibi olarak, daha güçlü bir devlet haline gelmek istiyordu. Bu idealini gerçekleştirebilmek adına müttefik bir devlet arayışına da girdi.

“ Almanya denizaşırı ülkelerde süngüsü ile bayrağını dikip yöneteceği sömürgeler elde edemeyeceğini anladı. O zaman gözler henüz endüstrileşemeyen ve zengin kaynaklara sahip geleneksel imparatorluklara dikildi. 19. Yüzyıl ortalarından beri Batı Avrupa’nın iktisadi çıkarlar aradığı bu İmparatorluklar Rusya, Osmanlı, İmparatorluğu, İran ve Çin’di. Almanya da geciken bir atılımla bu ülkelerin iktisadi zenginliklerine yöneldi. Kontrolcü bir iktisadi nüfuz tesiri politikası dünya tarihinde Almanya ile sahneye çıkıyordu.”⁴

Alman İmparatorluğu, 19. Ve 20. Yüzyıllarda sanayisini tamamlayamamış İmparatorlukların el değmemiş yer altı zenginliklerini her şeye rağmen ve güçlü rakip devletlerin politikalarını da karşısın alarak bu zenginlikleri çıkarlarına uygun kullanabilmek uğruna bu İmparatorluklarla gerek müttefik olarak gerekse siyasi, iktisadi ve askeri alanlarda anlaşmalara giderek faydalanma yollarını aramıştır. Almanya’nın bu tavır ve tutumları esasında 20. Yüzyıl Avrupa’sın da güçlü devlerin genel bir politikası olarak bilinen bir gerçektir.

4 A.e. , s.19.

“ 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde bütün dünya sömürgeci ve yayılmacı devletler tarafından sömürgeleştirilmiş, sömürgeleştirilmeyen dört ülke kalmıştı: Osmanlı İmparatorluğu, Çin, İran ve Afganistan. Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlar, Kuzey Afrika ve Ortadoğu’daki geniş toprakları, büyük stratejik önemi ve ekonomik zenginlikleri, özellikle zayıf durumu sebeplerinden üzerinde sömürgecilik ve yayılmacılık mücadelelerinin en hızlı ve geniş olarak cereyan ettiği bir alandı.” 5

Alman İmparatorluğu’nun, Osmanlı İmparatorluğu ile olan münasebeti çok eski zamanlara kadar dayansa da Alman İmparatorluğu için asıl önemli olacak olan ikili devlet ilişkileri 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde olduğu kadar önem arz etmemişti, zira yaklaşmakta olan bir büyük savaş gözükmekteydi istikbalde. Osmanlı İmparatorluğu’nun bu yüzyılın başında ki durumu ve tavrı Alman İmparatorluğu için çok önemliydi, hususiyetle Almanya Avrupa’da yalnızlaşan ve sevilmeyen bir devlet olarak yükseliyordu, bu durum Alman İmparatorluğu açısından her geçen gün tehlikeli bir hal alıyordu.

Alman İmparatorluğu, bu yüzyılın ilk çeyreğinde ikili münasebetlerini daha çok Osmanlı İmparatorluğuna yöneltecektir. Osmanlı İmparatorluğu’nun sahip olduğu geniş toprak parçası ve mevcut yeraltı zenginliklerinin de yanında ülke nüfusunun fazla olması Alman İmparatorluğu açısından oldukça önemli bir değer olarak gözükmekteydi. Bunların da ötesinde, Alman İmparatorluğu için her alanda rakip devlet olarak karşısına çıkan İngiltere’nin sömürgelerine giden önemli stratejik geçiş yollarının Osmanlı İmparatorluğu toprak sınırları içerisinde olması bu açıdan da Osmanlı İmparatorluğunu, Alman İmparatorluğuna kaçırılmaz bir müttefiklik fırsatı olarak görmesine ve Osmanlı İmparatorluğuna yaklaşma neden olan gerçekler olarak ortaya çıkacaktır.

5 Süleyman Kocabaş, **Sarıkamış faciası Aralık 1914**, 3. bs. , 2009, s.11

“ Almanya Şarka doğru ilerliyor Almanya şark memleketlerini nüfuzu altına alıyor, Almanya Bağdat’a ve Basra’ya kendisine bir yol açmaya çalışıyordu. Aynı Almanya’nın kuvvetli bir müttefiki olan Avusturya-Macaristan da Balkanlardaki Nüfuzunu arttırıyor, şarka doğru inkişaf siyasetinde Almanya ile el ele yürüyordu.”⁶

Görüldüğü gibi Alman İmparatorluğu’nun, mukadderatı adeta Şark coğrafyasına kurduğu ekonomik ve siyasi hakimiyeti çerçevesinde şekilleniyordu. Şarkın en büyük ve en önemli devleti ise Alman İmparatorluğu için yine Osmanlı İmparatorluğu olacaktır. 20. Yüzyılda Alman İmparatorluğu’nun tüm yakınlaşma politikası ve ilişkileri Osmanlı İmparatorluğu ile olacaktır. Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu’nun yakın ilişkiler içerisine girmesi 19. Yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Sultan II. Abdülhamid döneminden başladığı bilinen bir gerçektir yakın ilişkilerin temelleri bu dönemde atıldı.

Avrupa’ da İngiltere gibi büyük bir müstemleke devletinin özellikle de denizlerde sahip olduğu güçlü donanmasıyla hakimiyet kurması ve Alman İmparatorluğu’nun da, böyle bir devlete rakip olarak hareket etmesi, İngiltere’nin Avrupa da Alman İmparatorluğu aleyhtarı bir politika izlemesine ve Alman İmparatorluğu’nun her fırsatta önünü kesme çalışması içerisine girmesine sebep oluyor ve Alman İmparatorluğunu zor bir duruma sokuyordu. Alman İmparatorluğu, İngilizlere karşı Avrupa dışında yeni bir koridor açarak ekonomik ve askeri alanda rahatlamak için çaba sarf edecek ve bu temel politika için en uygun İmparatorluklar ise Avusturya-Macaristan’ın yanın da, Osmanlı İmparatorluğu olacaktır.

Alman İmparatorluğu gerek Balkan coğrafyasında gerekse Ortadoğu coğrafyasında İngiltere ve Rusya gibi güçlü devletlerin çıkarlarını seziyordu bu devletlerden önce davranarak ve farklı bir politika güderek Osmanlı İmparatorluğunu yanına çekmeye çalışacaktır.

6 Muhittin Birgen, **İttihat ve Terakki’de On Sene**, 1.cilt, 2. bs. , Kitap yayınevi, 2009. s.149

1.3. RUSYA'NIN 20. YÜZYILDA Kİ DURUMU

Rus Çarlığı, önceden beri Osmanlı İmparatorluğu'nun değişmeyen rakibi ve düşmanı olarak varlık gösterdi. Yaklaşık 1800'lü yıllardan bu yana neredeyse bitmeyen bir mücadele devam edecektir. Avrupa'nın büyük devletleri, Rus Çarlığını, zaman zaman Osmanlı İmparatorluğunu destekleyerek frenlemek ve müstemlekelerine giden yolu başka bir büyük devletin hakim olduğu alanlardan korumak düşüncesi ile hareket etti. Ancak, 20. Yüzyıla gelindiğinde Rusya kendi menfaatlerini gerçekleştirmek uğruna ısrarla takip ettiği sıcak denizlere inme politikasını güçlü devletlere hissettirmeye başladı.

“ Rusya'ya gelince Almanya'nın büyük savleti karşısın da kendisini evvela Fransa ile müdafaa etmek esasını tutmuş, sonra da İngiltere ile anlaşıp bütün cephelede pancermenizme karşı taarruza geçmek planına yapışmıştı. Fakat, bunun için Rusya'nın bir şartı vardı. Sıcak denizlere inmesine Fransa ve bilhassa İngiltere tarafından müsaade edilmek. Sıcak denize inmek demek İstanbul ve boğazlara hakim olmak ve Balkanlarda nüfuz ve hatta hakimiyet elde etmek demektir. Fransa zaten bu işe o kadar muhalif değildir; öteden beri buna muhalif olan İngiltere'dir. On dokuzuncu asrın son yarısın da Rusya İle İngiltere arasın da, Uzak Şarktan Balkanlara kadar, bütün Asya'da şiddetli bir mücadele cereyan etmiştir.”⁷

Rusya Çarlığı, Avrupa'nın büyük gücü olan, İngiltere ile var olan mücadelesinde orta yolu bulmuş ve Rusya'nın takip ettiği politikaların İngiltere menfaatine ters düşmeyecek şekilde ve İngiltere'nin Ortadoğu ve Asya'nın çeşitli bölgelerinde ki müstemlekelerine dokunmamak kaydıyla kabul göreceği umuluyordu. 20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde Rusya'nın takip ettiği politika neticesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceği daha bir tehlikeli hal almaya başlayacaktır.

7 A.e. s. 150

“ Reval mülakatından sonra da artık Rusya ile İngiltere Osmanlı İmparatorluğu üzerin de anlaşmış gibidirler. Belki henüz kat’i karar verilmemiştir, fakat, Rusya biliyor ki zamanı gelince, kendisi İstanbul’a yerleşmenin çaresini bulacaktır ve İngiltere de Rusya’nın bu arzusuna “ hayır” demek niyetinde değildir. Çünkü Rusya, Alman tehlikesine karşı İngiltere’nin kullanabileceği yegane silahtır.”⁸

Rus Çarlığı, Osmanlı İmparatorluğu’nun varlığını, her türlü şekilde kendi çıkarlarına bir engel olarak görüyor ve bu engeli ortadan kaldırmak için elinden geleni yapıyor; İngiltere gibi büyük devletin onayı alınmış oluyor bu yüzyıl içerisinde artık Osmanlı İmparatorluğu’nun sonunu hazırlayacak girişimlerde hiç tereddüt etmeden bulunacaktı. Özellikle de Kafkaslarda hakimiyetini kuvvetlendirecektir. Balkan coğrafyasında da boş durmayarak Panslavizm politikasını buralarda uygulamaya çalışacak ve buralarda da hakimiyet kurmaya çalışacaktır.

Rus çarlığı, 20. Yüzyıl başlarında sadece Kafkas ve Balkan coğrafyalarında değil Anadolu da ki azınlık Ermeni tebaasını da kendi çıkarları uğruna ve bu doğrultuda Osmanlı imparatorluğuna karşı tahrik etmekten geri durmayacak bir politika izleyecektir. Rusya her fırsatta ve Osmanlı İmparatorluğunu zor duruma sokacak bir politika izliyordu. Rusya Osmanlı imparatorluğuna karşı takip etmiş olduğu bu politikasında zaman zaman istediği çıkarları elde etmeyi kısmen başaracaktır. Osmanlı İmparatorluğu’nun özelliklede Balkanlarda ki hakimiyeti yavaş yavaş sona eriyor ve Osmanlı İmparatorluğu bu topraklardan çekilmek zorunda kalıyordu. Ancak buralarda Rusya karşısında menfaat güden bir başka İmparatorluk ise Alman İmparatorluğu’nun desteğini alan ve güdümünde hareket eden Avusturya-Macaristan olacaktır. Rus Çarlığına karşı buraları Pancermenizm politikasıyla kendi hakimiyetine ve nüfuz alanına katmak istiyordu bu durumda Rus çarlığı açısından ayrı sorun olarak ortaya çıkan gerçek olacaktır.

8 A.e.

1.4. AVUSTURYA-MACARİSTAN'NIN 20.YÜZYILDA Kİ DURUMU

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Avrupa kıtasının en köklü İmparatorluklarından biridir. Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü rakibi ilk zamanlar ve uzun yıllar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu oldu. 1683'lü yıllarda Avrupa'nın yenilmez dediği Osmanlı İmparatorluğu'nun ordusunu Viyana'da durduran ve bozguna uğratan devlet Avusturya olmuştur. Orta Avrupa da, Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetini kırmayı ve özellikle Balkanlarda Pancermenizm politikasını güderek buraları hakimiyet alanına açama konusunda uzun dönem Osmanlı İmparatorluğu ile mücadele etti.

Geçen uzun zaman içerisinde tüm eski İmparatorluklarda olduğu gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik fikir akımından etkilendi ve Avrupa da gerçekleşen sanayi devrimine uyum sağlayamadı yeteri kadar bu durum neticesinde diğer güçlü Avrupa devletlerinin gerisinde kaldı.

“ Berlin Kongresi'nden sonra Osmanlı-Avusturya münasebetleri de şeklini değiştirdi. Viyana Kongresi'nden beri, Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasını önlemenin, kendi varlığı için adeta şart olduğunu anlamış bulunan Avusturya İmparatorluğu da, artık Osmanlı'nın yıkılmasının kaçınılmaz olduğunu gören Kont Andrassy ile beraber, politikasını değiştirdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarına kendisi yerleşmek ve bu suretle Balkanlar'da bir Slav Birliği'nin kurulmasını önlemek için çalışmaya başladı. Bu durum, Balkanlar'da, Avusturya-Macaristan imparatorluğu Rus Çarlığı arasında sert bir mücadeleye yol açtı. Kuzeyden güneye inmek isteyen Rusya ile batıdan doğuya ilerlemek isteyen Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti'nin Balkan toprakları üzerinde kesiştiler. Bu kesişmeden doğan çatışmalar, I. Dünya Savaşı'nın da sebebi olacak ve bu savaş her ikisini de tarih sahnesinden silecektir. Tabii bu ara da Osmanlı İmparatorluğu'nu da.” 9

9 Fahir Armaoğlu, **19. yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Cilt.1, 2.bs, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999 Ankara , s. 530

1.5. İTALYA’NIN 20. YÜZYILDA Kİ DURUMU

İtalya Devleti, 1870’de siyasi birliğini kurarak Avrupa kıtasında yükselen bir güç olarak kendini göstermeye başladı fakat, her ne kadar siyasi birliğini tamamlamış genç ve güçlü bir devlet olarak ortaya çıksa da Avrupa’nın daha güçlü ve asıl söz sahibi ülkeleri Fransa ve İngiltereydi. İtalya ilk yıllarında bu güçlü Avrupa Devletleriyle arayı oldukça iyi tutmaya çalıştı çünkü; İtalya’da, sanayi yeni kurulmuş ve buna karşılık Almanya’nın durumunda olduğu gibi gelişen sanayisine hammadde arayışına girdi ve sanayi üretimine de Pazar bulma gayretine düştü.

Dünya genelinde önemli yerler İngiltere ve Fransa arasında çoktan paylaşılmış vaziyette idi. Sömürge alanları nerdeyse tamamen bu iki devletin kontrolü altında bulunuyordu. İtalya sömürge yarışında 20. Yüzyıl itibari ile coğrafyasına yakın olan ve kendisine nazaran daha güçsüz ve savunmasız bir konumda bulunan Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuzey Afrika topraklarında sömürge alanları açma ve hakimiyet alanı genişletme politikasını güdüyordu bu durum ile hem Roma İmparatorluğu’nun varisi olduğunu da iddia ediyordu.

“ İtalya ilk diplomatik teşebbüsünü Temmuz ve Ağustos 1911 aylarında İngiltere nezdinde yapmıştır. Grey, İtalya’nın Trablusgarp hakkındaki şikayetlerinin yerinde olduğunu, eğer barışçı çözüm yolları sonuç vermez de İtalya menfaatlerini korumak için harekete geçmek zorunda kalırsa, İngiltere’nin buna muhalefet etmeyeceğini ve sempatik destek vereceğini söylemiştir. Yalnız Grey, İngiltere’nin bu konularda “ açık kapı” ilkesini benimsediğini ve Fas konusunda Fransa ile yaptığı anlaşmalar da bu ekonomik ilkeyi kabul ettirdiğini de sözlerine ilave etmiştir. Yine Başbakan Giolitti’ye göre, Londra’daki Osmanlı elçisi 26 Eylül’de, yani İtalyan saldırısından birkaç gün önce, Dış işleri Bakanı Grey’e, İngiltere’nin duruma müdahale edip İtalya’ya itidal tavsiyesinde bulunmasını istediğinde, Grey elçiye, bu konunun sadece İtalya ve Osmanlı Devleti’ni ilgilendirdiğini, İtalya Trablusgarp’ı işgal etse bile İngiltere’nin müdahaleye hiç bir niyeti olmadığını söylemiştir.” 10

10 A.e. , s.637

20. yüzyılın başlarında İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına ve İtalya Devleti'nin Afrika'nın Kuzeyinde bulunan Osmanlı topraklarını işgal etme düşüncesi ve teşebbüsüne olur veriyordu. Böylelikle İtalya Devleti, Avrupa'nın en güçlü devleti olan İngiltere'nin desteğini ve olurlarını almış olmanın verdiği rahatlıkla birlikte ilk fırsatta Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrika da ki son toprak parçasına saldırıda bulunuyor ve buraları işgal etme yoluna giriyordu. Trablusgarp, Derne ve Bingazi gibi yerlerde Osmanlı İmparatorluğu ile savaşa giriyordu.

İtalya Devleti, Osmanlı İmparatorluğu'nun buralardaki topraklarını yeteri kadar savunamayacağını biliyordu çünkü Osmanlı İmparatorluğunun gönderebileceği ne donanma kuvveti mevcuttu nede Karadan gönderebileceği bir toprak bağı vardı, İngiltere taraf tutarak Mısır üzerini Osmanlı imparatorluğuna kapatmış oluyordu. Her zorluğa rağmen Mustafa kemal ve Enver bey gibi gönüllü subayların yöre halkını örgütleyerek İtalya Devletine karşı vermiş oldukları mücadele başarı örneği sergileyecek ve İtalya ordusu sahil şeridinden içeriye geçemeyecek uzun bir süre.

İtalya Devleti Trablusgarp ve Bingazi de başarı sağlayamayınca Avrupa da her geçen gün itibar kaybı yaşama korkusu taşımaya başladı, bu başarısızlığın giderilmesi için İtalya Balkanlarda karışıklık çıkartmak suretiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun dikkatini kendisi için daha önemli olan Rumeli topraklarına çekecek ve böylelikle Afrika da başlattığı işgal girişiminde başarı sağlayacak ve böylelikle 18 Ekim 1912 tarihinde Uşi antlaşmasıyla Afrika da ki emellerine ulaşacaktır, İngiltere gibi büyük devletin sağladığı destek neticesinde.

1.6. İNGİLTERE'NİN 20. YÜZYILDA Kİ DURUMU

İngiltere, şüphesiz 20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde Avrupa'nın ve hatta dünya'nın en güçlü sömürge İmparatorluğu olarak tarihte yerini almıştır. Avrupa Devletleri içerisinde sanayi devrimini ilk gerçekleştiren devlet İngiltere olacaktır. Güçlü sanayisi için doğal olarak dünya üzerinde çok geniş bir coğrafyada; Afrika'dan, Hindistan'a, Avustralya'dan, Amerika'ya kadar geniş bir coğrafya'ya ulaşan sömürge imparatorluğu kurmuştur. İngiltere 19. Yüzyılın sonuna gelene kadar önemli gördüğü tüm sömürge alanlarını eline almış ve konumunu iyice güçlendirmiş olmaktadır. 20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde ise İngiltere için temel politika elde ettiği bu önemli sömürge topraklarını sıkı sıkıya muhafaza etmek ve Avrupa da ortaya çıkan yeni devletlere karşı güçlü konumunu korumak olacaktır.

“ Afrika'nın sömürgeleşmesinde aslan payını İngiltere almıştır. İngiltere, Avrupa da Napolyon savaşlarını sona erdiren ve Avrupa haritasına yeni bir şekil veren 1815 Viyana Kongresi kararları ile Hollanda'nın elinden güney Afrika da ki Cape sömürgesini almıştır. Bundan sonra, 1840'lar da, güney Afrika dan daha yukarılara çıkıp, bu gün Güney Afrika Cumhuriyetinin sınırları içerisinde bulunan Oranj ve Transvaal topraklarında Cape Sömürgesine (Cape Colony) kattı.”¹¹

Afrika gibi yer altı kaynakları bakımından oldukça zengin olan bu eski Kara Kıtası, İngiltere'nin 19. Yüzyılın son çeyreğın de büyük bir kısmı, gelişmiş sanayisine sömürge haline gelmiş oluyordu. Bu bölgenin sömürgeleştirilmesinden sonra da İngiltere özellikle sanayisine adeta hayat damarı olacak olan Hindistan taraflarında da boş durmayıp Asya Kıtası'nın verimli yerlerini de sömürge haline getiriyordu ve bu durum Çin'e kadar devam edecektir.

11 Fahir Armaoğlu, *20.yüzyıl Siyasi tarihi (1914-1995)*, Cilt.2, 11.bs, Akım yayımları, s.4

20. Yüzyılın başlarında özellikle Alman İmparatorluğu gibi başka bir Avrupalı sanayi Devleti'nin kendine yeni sömürge arama girişimleri, özellikle, İngiltere'nin sahip olduğu alanlara göz dikmesi bunun yanında Fransa gibi başka bir güçlü sömürge devletinin hakimiyet alanını genişletmeye çalışması ve İngiltere ile bazı bölgelerde zaman zaman çıkar çatışmasına girmesi İngiltere'yi elindeki gücünü ve güçlü konumunu koruma yolunda bir politika izlemesine yöneltecektir. İngiltere'yi bu dönemlerde tedirgin eden önemli durumlardan bir tanesi de sömürgelerinde ki halkın büyük çoğunluğunun Müslüman olması ve Halifelik makamına sıkı sıkıya bağlı olmasıydı. Halifelik makamının da Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde bulunması ve bu gücünü İngiltere'ye karşı olası kullanma durumu dahi endişe veriyordu.

Özellikle İngiltere'nin sömürgelerine göz diken Alman İmparatorluğu'nun, Osmanlı İmparatorluğuna yakınlaşmaya çalışması ve İmparatorluğun elinde bulundurduğu Halifelik makamını İngiltere'ye karşı koz olarak kullanmaya çalışacak olması İngiltere'yi 20. Yüzyılın başlarında yeni politikalar geliştirmeye sevk edecektir. İngiltere yaşanan gelişmelerin ışığında bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü korumaktan tamamen vazgeçmiş durumdaydı.

İngiltere'nin 20.Yüzyılda ki politikasında artık Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamen bulunduğu coğrafyadan silinmesi gerektiğini ortaya koyuyor ve bu düşünce neticesinde Rusya ve Fransa ile ortak hareket etme yoluna giderek hem Alman İmparatorluğu'nun etkisiz kılınmasını sağlayacak hem de Osmanlı İmparatorluğunu ortadan kaldırarak topraklarını pay edecek ve Halifelik makamının çıkartması ihtimal dahilinde olan tehlike de bertaraf edilmiş olacaktır. İngiltere böylelikle 20.Yüzyılda sahip olduğu güçlü sömürge düzenini korumak ve sürdürmek istiyordu.

1.7. FRANSA'NIN 20. YÜZYILDA Kİ DURUMU

Avrupa Devletleri içerisinde İngiltere den sonra en güçlü ve sömürgesi en fazla olanı Fransa Devleti idi. Fransa, İngiltere'den sonra sanayi devrimini gerçekleştirmiş ve zaman kaybetmeden sömürge arayışına girmiştir. Afrika'nın birçok yerinde, Mısır da, Cezayir ve Hindistan da çok önemli sömürge alanları elde etti fakat, buralarda zamanla İngiltere ile çatışma yaşamak ve bir kısım sömürgelerini İngiltere gibi büyük bir devletin eline bırakmak mecburiyetinde kalmış oluyordu. İngiltere ile Fransa'nın sömürge yarışı mücadeleleri Napolyon döneminden beri devam ediyordu, 20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde yaklaşık 1904 yıllarına kadar bu mücadele aralıklarla çeşitli bölgelerde devam etti ve netice olarak Fransa Napolyon döneminde işgal ettiği Mısır ve Hindistan da ki sömürgesini İngiltere'ye bırakmak zorunda kaldı.

“ Görüldüğü gibi İngiltere, Fransa'nın giriştiği bütün sömürge çatışmalarını başarısızlığa uğratmış bulunuyordu. Bunun yanın da, bu denizaşırı topraklardaki çatışmalar Fransa'nın Avrupa da ki durumunu zayıflatmaktaydı. Halbuki bu sıralarda bir silahlanma yarışı başlamış ve Almanya ile üçlü ittifak devletleri devamlı olarak silahlanmakta idiler. Bu sebeple, Fransa, İngiltere ile münasebetlerini düzeltmeye ve yumuşatmaya karar verdi. Bunun sonucu olarak, 1904 nisanında İngiltere ve Fransa arasında samimi Anlaşma (Entente Cardiale) adını alan bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşma ile Fransa Mısır'ı tamamen İngiltere'ye bırakıyor ve buna karşılık İngiltere de, Fransa'nın Fas'ı ele geçirmesini kabul ediyordu. İngiliz-Fransız münasebetlerinin 1904 anlaşması ile düzelmesi, üçlü itilaf'ın ikinci halkasını meydana getirmiştir. Çünkü bundan sonra bu iki devlet arasında artan bir gelişme ve yakınlaşma gösterecektir.”¹²

1871 yılına gelindiğinde Alman İmparatorluğu'nun siyasi birliğini tamamlayarak Avrupa da güçlü bir devlet olarak ortaya çıkması Fransa'nın güç kaybetmesine sebep olacaktır. Alman İmparatorluğu kurulduğu ilk zamanlarda Fransa'nın elinde bulunan Alsace-Lorraine (Alsas-Loren) bölgesini almıştı, bu durumda Fransa açısından oldukça önemli bir olumsuz etki uyandırmış oldu.

12 A.e. , s.28

Alman İmparatorluğu'nun Avrupa da siyasi dengeleri alt üst etmesinden sonra Fransa özellikle İngiltere'nin sömürge yollarının güvenliği açısından çok önemli olan Mısır ve Hindistan dan vazgeçiyor ve buraları İngiltere'ye bırakıyordu buna karşılık İngiltere de Fransa'nın Fas ve Cezayir'e yerleşmesine göz yumuyordu, böylelikle İngiltere ve Fransa Avrupa da bir itilaf blok'unun doğmasına neden olacak ilk adımları atıyordu, ayrıca Fransa 20. Yüzyılın başlarına gelmiş olduğunda İngiltere ile birlikte hareket ederek zayıflamış ve yıkılmaya yüz tutan Osmanlı İmparatorluğu'nun da topraklarına göz dikmeye başladı. Ortadoğu da ki petrol yatakları Fransa'nın uzun zamandır hedefinde yer alan bir bölgeydi buralara ulaşmak için Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine her fırsatta karışıyor özellikle de Hıristiyan azınlık tebaayı Osmanlı İmparatorluğuna karşı kışkırtıyordu.

20. yüzyıl başların da Fransa Devleti, Osmanlı İmparatorluğuna karşı çok açık bir şekilde düşmanlığını belli ediyor. Avrupa da, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına yönelik atılan her adımın ve girişilen her çabanın içerisin de açıkça yer alıyordu. Bu düşünce içerisinde gerek İngiltere ile işbirliği içerisinde giriyor ve gerekse Rus Çarlığı'nın Osmanlı İmparatorluğuna karşı olan Balkanlarda ki politikasını destekliyor, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i ilhakına sessiz kalıyor ve İtalya'nın Kuzey Afrika da ki işgaline göz yumarak 20. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması için girişilen tüm saldırıların ya izleyicisi olarak kalıyor veya destekçisi oluyordu.

1.8. OSMANLI'NIN 20. YÜZYILDA Kİ DURUMU

Osmanlı İmparatorluğu, uzun yıllar Avrupa ve Asya kıtası başta olmak üzere geniş bir alana hakimiyet kurmuş ve buraların şüphesiz çok uzun yıllar en güçlü İmparatorluğu olarak varlığını sürdürmüş oluyordu. Yaklaşık 16. asırdan sonra yapılan coğrafi keşiflerin neticesinde, Osmanlı imparatorluğu için hayat kaynağı olan ve yüksek ticari getirisi bulunan dünya ticaret yolları Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu Akdeniz ve çevresinden Avrupa'nın çabası ve tekniği sonucu elinden kaymış ve Atlas okyanusundan Hint okyanusuna uzanan bir yol haline gelmiş oluyordu bu yaşanan gelişmeler neticesinde Osmanlı İmparatorluğu çok önemli bir ekonomik kayıp yaşamış ve bundan sonra da asla eski ekonomik gücüne ulaşamamıştır.

Avrupa Kıtası içerisinde bulunan devletlerin bir çoğu, İngiltere başta olmak üzere Fransa ve daha sonraları İtalya, Alman imparatorluğu vb. devletler de ivme kazanarak uzun mücadeleler neticesinde Rönesans, Reform ve Sanayi devrimlerini gerçekleştirmiş olacak ve böylelikle hızlı bir kalkınma hamlesi içerisine girmiş olacaklardı, tüm bu yaşanan gelişmelerin ötesinde İngiltere başta olmak üzere Avrupa devletleri yeni keşfettikleri yerlerden yer altı zenginliklerini ve var olan hammaddelerini anavatanlarına taşıyarak ekonomilerini canlandırıyorlar, keşfettikleri bölgeleri ise sömürge haline getirerek sürekli gelir getiren bir koloni haline çeviriyorlardı. Özellikle de Bilim ve Teknik alanlarda hızlı bir gelişim kaydederek eski imparatorluklara nazaran, büyük ve ileri düzeyde gelişmişlik farkı atıyorlardı.

Tüm bu gelişmelere rağmen Osmanlı İmparatorluğu Avrupa da yaşanan İktisadi, Sanayi ve Teknik gelişmelere ayak uyduramamış ve çok gerilerinde kalmış oluyordu. Özellikle 19.Yüzyıla gelindiğinde imparatorluğun her ne kadar Avrupa'yı örnek alarak bir takım ıslahat hareketlerine başvursa da gerekli ve yeterli gelişmeyi gösteremeyecek, bu yapılan çalışmalar İmparatorluğun çökme noktasına gelmiş ekonomisini canlandıramayacak, gerilerde kalmış Bilim ve Teknik alt yapısını ilerletemeyecek, eskimiş sanayi düzenini yenileyemeyecek ve yıkılmaya yüz tutmuş idari düzenini çağın gereklerine uygun hale

getiremeyecek. Bu yaşanan gelişmişlik düzeyine uyum sağlayamamanın bedeli ise Avrupalı devletlerin desteğine ve yardımına ihtiyaç duyarak varlık sürdürebilme haline getirecektir. Avrupalı Devletler için Osmanlı İmparatorluğu, her geçen gün zayıflayan konumuyla artık yayılmacı ve sömürgeci devletlerin hasta adam olarak nitelediği ve doğu sorunu olarak görmeye başladığı bir devlet oldu.

“Doğu sorunu, dağılma sürecine giren Osmanlı Devleti topraklarının, Büyük Devletler bu yüzden savaşa tutuşmadan nasıl, ne zaman paylaşılacağı sorunu idi. Bu sorundan söz ederken Büyük Devletler Osmanlı topraklarının paylaşılacağını, Osmanlı Devleti'nin de yok olacağını veri olarak kabul ediyorlardı. Zaten Türklerin Anadolu ya girmesini (1071), İstanbul'un fethini hiçbir zaman içine sindirememişlerdi. Osmanlı Devleti güçlüyken yapacak bir şey yoktu. Ama şimdi Batılılar bu denli güçlenince, dünya ya egemen olunca, öte yandan Osmanlı zayıfladıkça, savaşlarda yenildikçe Osmanlı'yı ortadan kaldırmak gündeme geliyordu. Ne var ki Osmanlı toprakları jeostratejik bakımdan yaşamsal önemi olan yerlere yayılmıştı. En başta İstanbul ve Boğazlar'ın ne olacağı son derece duyarlı bir konuydu. Başka bir deyişle bu değerli toprakların ne olacağı emperyalistler arasında büyük rekabet ve kıskançlık uyandırılıyordu. Bu sayede de 'dökülen' Osmanlı Devleti, varlığını ite kaka sürdürebiliyordu.”¹³

Osmanlı İmparatorluğu, 20.Yüzyıla geldiğinde artık her haliyle Avrupalı sömürge devletlerinin gerisinde kalmış, ekonomisi ve ticareti çökme noktasına gelmiş, Avrupalı devletlerden aldığı borçların faizini bile ödeyemeyecek hale gelmesiyle artık bir sömürge ve açık Pazar haline gelmiş. Ordusu her bakımdan geri kalmış çağın üstün silah ve teknik imkanlarından yoksun bir halde kalmış ve her cephede savaşa girdiği devletlerin hezimetine uğramış büyük toprak kayıpları yaşamış halde bulunuyordu. Osmanlı İmparatorluğu için yapılacak yine son iki yüzyıldır olduğu şekliyle denge siyasetine devam etmek.

13 Sina Akşin, **Kısa 20. Yüzyıl Tarihi**, kültür yayınları, İstanbul 2010, s. 32

Tüm bu olumsuz durumların yaşandığı 20. Yüzyılın başlarında Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı İmparatorluğu tahtında bulunuyordu ve Avrupalı Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki emellerini iyiden iyiye bildiği için özellikle denge siyasetini oldukça etkili bir şekilde kullanmak istiyordu. Rus Çarlığı'nın Balkan ahalisini nasıl kışkırttığını ve Panslavizm fikri içerisinde kendi hakimiyetini buralara kurarak güneye inme ve boğazlara hakim olma ve yine Doğu Anadolu ile Kafkaslarda bilhassa Ermeni komitacıları silahlandırıp alttan alta destekleyerek buraları Osmanlı İmparatorluğundan koparmaya çalıştığını biliyor. Bu durumda Rusların güneye inerek bilhassa İngilizlerin sömürgelerine giden yollarını ve Hindistan'ı gözüne kestirerek tehlikeye sokacağı için bu halden yararlanıp İngilizlere yanaşılıyor ve Ruslara karşı İngilizlerin desteğini sağlıyordu.

Son zamanlar da İngiltere ve Fransa'nın Ruslar ile yakınlaşıp Osmanlı İmparatorluğuna cephe aldığı zamanlarda ise Avrupa da yükselen bir güç olan Alman İmparatorluğuna yakınlaşarak ve bu devletin desteğini sağlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını korumaya çalışıyordu. Bu durum, Sultan II. Abdülhamid'in takip ettiği denge siyaseti oluyordu. Sultan II. Abdülhamid'in takip ettiği denge siyaseti etkisini belli bir süre gösterecek ve İmparatorluğun ömrünü azda olsa uzatmaya yarayacaktı fakat, 20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nun harici siyasetinde değil dahili siyasetinde de oldukça hareketli değişim yaşanmaktaydı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yüksek tahsilli bir takım Askeri Tıbbiye ve Harbiye öğrencileri Osmanlı İmparatorluğu'nun gerek dış siyasetinde ki olumsuzluklar olsun gerekse İmparatorluğun içerisinde ki azınlık Gayri Müslim tebaa'nın ayrılık girişimlerini tamamen sultan II. Abdülhamid'e ve onun istibdat'ına bağlıyordu. Bu olumsuz gidişatın ancak, Kanunu esasi'nin yeniden yürürlüğe girerek Meşrutiyet'in yeniden ilanı ile düzeleceğini savunuyor ve bu uğurda bir takım gizli cemiyetler kurma girişimlerinde bulunuyorlardı.

Kurulan bu cemiyetler içerisinde bilinen ve 20.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Meşrutiyeti yeniden ilan ederek Kanunu esasiyi tekrar yürürlüğe koyacak olan cemiyet; İttihat ve Terakki olacaktır. Osmanlı İmparatorluğu, bu yüzyılda Meşrutiyet rejimini yeniden ilan etmiş ve Kanunu esasi tekrar yürürlüğe girmiştir. 23 Temmuz 1908 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu rejim değişikliğine gitmiştir. Ancak ülke dahilinde yaşanan bu gelişmelerin dış siyasetine her hangi bir olumlu etkisi olmayacaktır. Sultan II. Abdülhamid her zaman İngiltere ye karşı tedbirli davranıp bu devlete karşı özellikle de Alman İmparatorluğuna yakınlaşma eğilimin de bulunacaktır ve birtakım askeri ve ekonomik ilişkiler kuracaktır.

“ II. Meşrutiyet devrimi önceleri Avrupa’da iyi karşılandı. Fakat kısa bir süre sonra İttihat ve Terakki’ye karşı eleştirel bir tutum geliştirdiler. O derece ki, eleştiri nefrete dönüştü. Bu, bir ‘şeytanlaşma’ işlemiydi adeta. Tahmin edebileceği üzere, Avrupa’nın (Batı’nın) bu tutumu Osmanlı da feodal yapıyı çok sevindirdi. Aralarında ittifaka varan bir yakınlaşma başladı. Hürriyetin ilanının üzerinden bir yıl geçmeden İngilizler Prens Sabahattin ve gericilerle birlikte 31 Mart (13 Nisan 1909) darbesini tezgahladılar. Çavuş ve onbaşılar güdümündeki erler subaylarına karşı ayaklandılar, ittihat ve Terakki’nin önde gelenlerini İstanbul’dan kaçırttılar. Ne var ki darbe başarısız oldu, çünkü Rumeli’den Mahmut Şevket komutasında gelen Hareket Ordusu ayaklanmayı bastırdı. Abdülhamit tahttan indirildi, yerine ‘şeker gibi’ Sultan Reşat (Mehmet) (1909-1918) padişah oldu. İttihat ve Terakki iktidarını perçinlemişti.

Batı’nın ittihat ve Terakki nefretinin nedeni çok açıktı. İttihat ve Terakki “ hasta adamı” ayağa kaldırmak kararındaydı ve bunu başaracak bir güç olarak görünüyordu. O zaman , Batı’nın nihai hedefi olan Osmanlı’nın kaldırılması topraklarının paylaşılması aciliyet kazanıyordu.” 14

İttihat ve terakki yönetimi yıllarında da İmparatorluğun, Avrupalı Sömürge devletlerine karşı izlenen denge politikası devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19.Yüzyılın sonlarından 20.Yüzyılın başlarına varıncaya kadar Avrupa politikasında Almanlardan yana bir yakınlık sergilemesi ve bu neticeyi bilhassa Alman imparatorluğuna ticari yönden Alman şirketlerine öncelik tanınması, Avrupa da Fransa başta olmak üzere birçok Devletler tarafından hoş karşılanmıyor ve tedirginlik uyandırıyor. Yaşanan siyasi ve iktisadi yakınlaşmalar Avrupalı büyük devletlerin her geçen gün Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını sona erdirmeye düşüncesinde fikir birliğine varmalarına neden oluyordu.

“Hasta bile değil ölü sayılan adamın hala yaşaması ve bir süre sonra Alman İmparatorluğu'nun ‘Aksi geliyor’ demesi Osmanlı'yı barışçı yolla eriterek yok etme yanlılarını tabii kızdıracaktı. Bunu engellediğine inandıkları Almanlar kadar Abdülhamit'e de tepkilerin artması doğaldı. Özellikle yüzyılın son yılın da Bağdat demiryolu imtiyazının sultan tarafından Almanlar'a verilmesi bardağı taşıran son damla oldu. Bu sadece Fransızlar'ın değil İngilizler'in ve Ruslar'ın da tepkilerini çekti. 1901 yılın da ‘Lorando-Tubini’ olayı sırasında Fransız politikacılarından yazarlarına kadar bütün çevrelerin Osmanlı Devleti'ne ve Abdülhamit'e gösterdikleri tepkinin aşırılığı konunun nasıl algılandığının iyi bir örneğidir.”¹⁵

Alman İmparatorluğu'nun, Avrupa da yükselen bir güç olarak ortaya çıkmasından itibaren Avrupalı devletler, bu durumdan oldukça fazla rahatsız olmuş oluyorlardı. Alman İmparatorluğu her fırsatta ve dünyanın hemen her bölgesinde rakibi olan Fransa ve İngiltere gibi büyük devletlerin karşısına dikiliyor ve bu devletlerin çıkarlarını tehlikeye düşürüyordu. Alman İmparatorluğu Sultan II. Abdülhamid döneminden, İttihat ve Terakki yönetimine kadar gelişen bir yakınlaşma ilişkisi içerisine girmiş oluyordu Osmanlı İmparatorluğuyla. Bu durum da haliyle Osmanlı İmparatorluğu üzerinde çıkarları olan İngiltere ve Fransa'yı oldukça rahatsız ediyordu. Almanlara karşı birlikte hareket etmelerine ve Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını kaldırmaya yönelik girişimlerine sebep oluyordu.

15 Orhan Koloğlu, **Avrupa'nın Kışkacında Abdülhamit**, 3.bs, iletişim yayınları, İstanbul, 2008, s.207

20. yüzyıla gelindiğinde Avrupalı Devletler; İngiltere, Fransa ve Rusya başta olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun, Alman İmparatorluğuna yakınlaşmasını ve olası güçlenme tehlikesine karşı her alanda Osmanlı İmparatorluğunu bitirme noktasında hemfikir oluyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının uygun olarak paylaşılmış olması İngiltere ve Fransa için artık Rusya karşısında tampon olacak bir güçsüz Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığına gerek kalmamış oluyordu.

Bu durumun yanında İtalya'nın Kuzey Afrika kıyılarını işgal etmeye başlaması ve İngiltere ile Fransa'nın da bu duruma olur vermesi Osmanlı İmparatorluğunu daha bir çıkmaza sürüklüyordu.

“ Donanmanın desteğinde ki İtalyan Kuvvetleri ülkenin kıyı şeridini ele geçirdi. Osmanlının işi zordu. Çünkü Mısır 1882'den beri İngiltere'nin denetiminde olduğu için karadan asker gönderilemiyordu. Deniz yolu ise Osmanlı donanmasından daha güçlü olan İtalyan donanmasının denetimindeydi. Neyse ki Trablusgarp'ın Bedevi halkı çok savaşkandı, üstelik, Enver, Mustafa Kemal, Fethi gibi subaylar onları örgütliyordu. İtalyanlar kıyılardan içeri giremiyorlardı. Ama dönüp kimi Osmanlı gemi ve limanlarını topa tutuyor, en büyüğü Rodos olmak üzere 12 Ege adasını işgal ediyorlardı.” 16

Osmanlı İmparatorluğu büyük devletlere karşı her ne kadar yoğun bir mücadele içerisine girmiş olsa da her türlü imkansızlıkların içerisinde, vatan toprağını kolay bir şekilde oldu bittiye bırakmak istemiyorlardı. İtalyan Devleti nihai hedefine İngiltere ve Fransa desteğini de alarak ulaşmış ve İmparatorluğun Afrika kıtasında ki son toprak parçasını da koparmış oluyordu, ancak İtalya Devleti bununla da yetinmiyor Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflayıp tamamen yıkılmasını sağlamak için İngiltere, Fransa ve özellikle Rusya ile ortak hareket ederek balkanlarda da el altından faaliyetler de bulundu.

16 Akşin, a.g.e , s.50

Bu yüzyılın en sıkıntılı mücadele verilen yerlerinden biri de Balkanlardı, buralarda Rusya'nın ve Avusturya-Macaristan'ın yoğun bir hakimiyet mücadelesi vardı, Panslavizm politikası ile buraların Slav kökenli azınlıklarını kışkırtan Ruslarla, Pancermenizm politikası ile Cermenler üzerinde hakimiyet kurmak isteyen Avusturya-Macaristan'ın yoğun bir çekişmesi vardı ve bu olumsuzluğun faturası ise Osmanlı İmparatorluğuna kesiliyordu.

“ İngiltere ve Rusya'nın yoğun çabaları sonucunda birbirleriyle didişen dört Balkan devleti-Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ- birleşip 30 Eylül 1912'de Osmanlı'ya bir ulti-matom verdiler. Kabul edilemeyecek istekleri reddedilince, 17 Ekim'de savaş ilan ettiler. İtalya'yla alelacele barış yapıldı(Lozan Antlaşması, 18 Ekim). Balkan devletlerinin galip gelmesi olasılığı zayıf görüldüğü için belli, peşinden Büyük Devletler kurulu düzeni değiştirmeyeceğini duyurdular. Oysa Balkan orduları Ekim ayı içinde yapılan dört meydan muharebesinde zafer kazandılar. Büyük Devletler kurulu düzeni hemen unuttular. Osmanlı ordusunun silah ve malzeme bakımından bir eksiği yoktu. Fakat anlaşılabilir iletişim, ikmal, komutanlık, eğitim bakımından onlar daha güçlüydü.”¹⁷

Balkanlarda yaşanan gelişmeler neticesinde Büyük Devletler Osmanlı İmparatorluğu'nun yenileceğini beklemiyor sadece bölgede yıpratılmasını ve zayıflamasını hedefliyorlardı özellikle de Balkanlarda ki Panslavizm politikası takip eden Rus Çarlığı için bu yönde bir uğraş mevcuttu. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlarda yenilmesi Sırbistan'ın güçlenmesine neden oldu ve dolaylı yoldan Rus egemenlik sahasına açıldı bu durumdan en çok rahatsız olan devlet ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olacaktı. Rus Çarlığı kontrolünde ki Sırbistan'ın Balkanlarda güçlenmesi Pancermenizm politikası güden Avusturya-Macaristan için bir engeldi. Bu durum da Avusturya-Macaristan Avrupa da güçlü bir devlet olan Alman İmparatorluğuna yanaşacak ve üçlü ittifak blok'unun da temeli atılacaktır.

17 A.e. , s. 51

20. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun genel durumu içerisinde en önemli olanı da Sultan II. Abdülhamid'in 23 Temmuz 1908 tarihinde Meşrutiyeti ilan ederek tekrardan Anayasal bir yönetime geçiş süreci olmuştur. Ancak, Meşrutiyetin ilan edilip Mebusan Meclisi'nin yeniden kurulması İmparatorluğun yıkılmaya dönük mukadderatını değiştiremiyordu.

Yüksek tahsilli, Askeri Tıbbiye öğrencileri veya Harbiye öğrencileri olsun giriştikleri: Birlik, beraberlik ve özgürlük mücadelesi neticesinde mecliste yönetime ortak olduğunda gelecek hürriyet'in İmparatorluğu çöküş sürecinden kurtaracak düşüncesi, umulanı karşılamaya yetmeyecek. Avrupalı büyük devletlerin uzun zamandan beri düşündükleri ve uygulamaya koydukları, İmparatorluğu parçalama ve ortadan kaldırma politikası değişmeyecek ve işlerlik kazanacak, bunun yanında İmparatorluk içerisindeki azınlıklar da takip ettikleri ayrılma ve bağımsız devletlerini kurma düşüncelerinden vazgeçmeyecek.

20.Yüzyılda yönetime gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti, büyük devletlere karşı yürütülen denge politikası noktasında Alman İmparatorluğu'nun yanında olma ve onun desteğini alarak Osmanlı İmparatorluğunu kurtarma ve ihtişamlı günlerine döndürme çabaları sonuç vermeyecektir.

2.BÖLÜM

İTTİHAT ve TERAKKİ CEMİYETİ'NİN OLUŞUMU

2.1. İTTİHAT ve TERAKKİ CEMİYETİ NASIL KURULDU

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, Osmanlı İmparatorluğu tarihinde oldukça önemli bir yeri vardır. II. Meşrutiyet'in ilanından mütareke dönemine kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderini elinde tutmuş ve Monarşi ile yönetilen İmparatorluğun içerisinde bir grup genç aydın kesiminin mücadele vererek Devlet yönetiminin paylaşılması olayı, biraz daha eskilere 1889' senesine kadar uzanmaktadır. I. Meşrutiyet'in ilanına vesile olan bu olaylara zemin hazırlayan ve mücadele veren Genç Osmanlılardan oldukça etkilenmiş bir kuşağın adı olarak tarihe geçen cemiyetin adıdır İttihat ve Terakki cemiyeti.

“ İ.T.'nin düşünsel kökenleri Tanzimat sonrası döneme kadar uzatılabilir. İki hareket bu açıdan öne çıkar. Bunlardan, birincisi “ Yeni Osmanlılar”, diğeri “Jön Türk” hareketidir.”¹

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı İmparatorluğu tarihinde köklü bir değişimin adı olması nedeniyle aslında uzun yıllardan beri ister “ Yeni Osmanlılar” olsun, isterse “Jön Türk” olsun uzun geçmişli bir siyasi mücadelenin son ve başarılı şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir grup Tıbbiyeli ve Harbiyeli, yüksek tahsilli öğrencilerin buldukları zamanların öncesinde başlatılmış olan mücadelenin devamını ve nihayetini başarılı olarak getiren ve 20. Yüzyıl da, giriştikleri mücadele ile II. Meşrutiyet'in ilanına vesile olan ve daha sonra ise yönetimi elinde bulunduracak olan, cemiyetin temellerini atarak bir milletin siyasi tarihinde halk olarak yönetime ortak olmakla tarihi bir başarının ikinci adımını atmış olacaktıdır.

¹ Tefvik Çavdar, **İttihat ve Terakki**, 1.bs. , iletişim yayınları, Temmuz 1991,s.10

“ Bu cemiyetin kuruluşunu 1889 tarihine kadar geriye götürebilmemiz mümkündür. Zihniyet uyuşmazlığı nedeniyle muhalefetin kalesi durumuna gelmiş olan okullarda ve hatta İdadilerde bile görülmeye başlanan bu muhalefet hareketleri; daha ziyade bir zihniyet sorunu olarak ele alınmalıdır.”²

Osmanlı İmparatorluğunda özellikle Sultan II. Abdülhamid döneminde yoğun bir şekilde uygulanan baskıcı politikaların neden olduğu ağır istibdat yönetimi adeta eğitim yuvalarını muhalif hareketlerin ocağı haline getirmiştir. Bu durumla birlikte Avrupa da yaşanan yönetimin paylaşılması ve anayasal rejimlerin kurulması Osmanlı İmparatorluğunda da kısa sürede etkisini gösterecektir. Özellikle de İmparatorluğun genç kuşağı arasında yüksek tahsilli öğrencileri takip edecektir.

“ Ben- Arkadaşlar, Türkiyemizin başına bela kesilerek, Yunanistan istiklalini kazandıran “Etniki Eteria” komitesini teşkil edenler kimlerdi bilir misiniz? Rusya’nın Odesa şehrinde, ticaretle meşgul bir meyhaneci ve bir bakkal çırağı ile amcası zengin bir tüccarın yeğeni üç rum çırağı idi. Tekamül etmemiş bu cahil gençler pek az zaman içinde buna bu büyük emellerine muvaffak oldukları halde, bizim gibi yüksek tahsil görmüş, dünyanın iyisini kötüsünü görüp çıkmış dört tıbbiyeli niçin muvaffak olamamışlar? Hem de dahili vatanımızda mukaddes bir emelle işe başlarsak ve yeter ki, bu ideal ve bu amaçla and içersek, biz dört hamiyetli, namuslu, vatanperver gençlerin elleri birbirini sıkımsı olur ve kalpleri vatan sevgisiyle çarparsa, tabii muvaffakiyet kapıları açılır, dedim. Dört el birbirine kavuştu. Bu ilk ahdi misak 1305(1889) senesi bir mayıs gününe tesadüf etmiş ve cemiyet kurulmuştur.”³

Cemiyet, ilk olarak İttihad-ı Osmani adıyla İbrahim Temo, İshak Sukuti, Mehmet Reşit ve Abdullah Cevdet gibi dört tıbbiye öğrencilerinin girişimleriyle teşekkül edip çok kısa bir zaman zarfında tıbbiye de, harbiye de ve devletin çeşitli memurlarında kabul görmüştür.

2 M. Şükrü Hanioğlu, **Bir siyasal örgüt olarak Osm. İ.ve T. Cem. ve Jön Türklük(1889-1902)**,iletişim yayınları, İst.1985,s.173

3 Arba,arş. Bas. , **İbrahim Temo’nun İ.T. ve anıları**,1.bs. , Arba yayınları, İst. 1987,s.15

On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve iktisadi durumunun her geçen gün kötüye gitmesi aynı zamanda bu gelişmelere paralel olarak İmparatorluğun bünyesinde bulunan azınlık tebaa'nın ulusçuluk fikrinin de tesiri ile ayrılıkçı bir yola girmeleri, bu parçalanma ve yıkılma olayına karşı seyirci kalmak istemeyen Osmanlı İmparatorluğu'nun yüksek tahsilli talebeleri ve ordunun genç subay takımları, bir takım arayışlara girdiler ve memleketin kurtuluşu için bir çok farklı yerlerde cemiyetler kurma yollarına girdiler, fakat; Bu kurulan cemiyetlerin bir de ortak yanları vardı, kurulan cemiyetlerin bir çoğu kurtuluş çarelerini Sultan II. Abdülhamid'in istibdat rejiminin bertaraf edilerek ve Meşrutiyetin ilanı ile arıyorlardı, bu fikriyat ile kurulan cemiyetler zamanla birleşme ve ortak hareket etme yolunu izlediler.

“TÜRKİYE'nin yakın tarihine egemen olmuş ve damgasını vurmuş ilk ve en büyük bir siyasal örgüt vardır: İttihat ve Terakki.1906'dan 1918'e kadar –ve daha sonra- İttihat ve Terakki sözcüklerin (birlik ve ilerleme anlamına) yer değiştirerek simgeledikleri bu örgütün adı ilk olarak 1889'da duyulur. Bu yılda “Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane “ öğrencilerinden bir grup “ İttihad-ı Osmani” (Osmanlı Birliği) adıyla gizli bir “cemiyet” kurarlar. İstibdat rejimine karşı bir demektir bu Aynı yıl Paris'te kurulan İttihat ve Terakki cemiyetiyle birleşir ve bu adı benimserler.”⁴

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, faaliyetlerindeki ana şuur tüm Osmanlı unsurlarının, Osmanlı bilinci ve kimliği içerisinde bir araya getirilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını korumayı ve devam ettirebilmeyi gaye edinmiştir. İttihatçı kimliği ile cemiyet üyeleri belli bir zaman sonra mevcut yönetime karşı muhalefetin sesi ve simgesi haline gelecektir. İttihatçı kimliğinin içerisinde de: Hürriyet tutkusu, kardeşlik, beraberlik ve adalet olacaktır. Bu düşünce ve kimlik altında Sultan II. Abdülhamid istibdat'ına karşı mücadele verecektir.

4 Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt.3,1.bs. , Hürriyet Vakfı Yayınları, y.y. , 1989, s.7

“ Osmanlı İmparatorluğu, yirminci yüzyılın başında kapitülasyonların kısıncı içinde bir “ yarı sömürge ” dir. Sosyal, kültürel ve ekonomik kesimler çağdaş uygarlığa oranla geri kalmışlığın ve dışa bağımlılığın en belirgin tablolarını içerir. Tüm sorunları koyu bir istibdat rejimi örtmektedir.”⁵

Yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde Osmanlı imparatorluğunda yaşamakta olan tebaa'nın bir çok kesimi imparatorluğun gidişatın dan memnun değildi. Ülke ekonomisi nerdeyse tamamen Avrupalı büyük devletlerin açık sömürgesi haline gelmiş uzun süren savaşlar milleti yıldırma noktasına getirmiş basına uygulanan sansür had safhaya ulaşmış azınlık tebaa içerisinde, ayrılık düşüncesi kuvvet bulmuş ve memleket adeta istibdat içerisinde de adeta jurnaller ve hafiyelerle yönetilir hale gelmiştir. Yönetimin kötü vaziyetini her fırsatta dile getiren ve eleştiren aydın kesimler ise sürgüne gönderilmekte veya hapse atılmakta idi.

“ İttihat ve Terakki bu ortam için de doğmuş, bu beşik içinde gelişmiştir.1908 yılının 23 Temmuz'unda (eski tarihle 10 temmuz 1324) istibdat-rejimin yalnızca bu adı taşıyan siyasal rejimi-yıkmıştır. Bu tarihten başlayarak, ittihat ve terakki eskisi gibi kalan sosyal ve ekonomik koşullara bağımlı Osmanlı Devleti'nin yazgısıyla bütünleşmiştir.

1908'de (30 yıllık Abdülhamit parantezinden sonra)ikinci kez açıldığı için meşrutiyet olarak adlandırılan dönem başlar. Bir adı da “Hürriyetin ilanı” olan yeni dönem on yıl sürer ve Mondros mütarekesi ile (30 ekim 1918) tarihe geçer.”⁶

İttihat ve Terakki Cemiyeti bu on yıllık zaman zarfında siyasi olarak birçok önemli olaylara imza atmış, bunların en başında da 1908 tarihinde II. Meşrutiyetin ilanı ile meclisin tekrardan açılarak milletin yönetimde söz sahibi olmasını sağlamış fakat, yaşanan bu gelişme İmparatorluğun yıkılma sürecini durduramadı ve azınlık tebaa'yı İmparatorluğa bağılı kılamadı.

5 A.e. , s. 8

6 A.e.

2.2. İKİNCİ MEŞRUTİYETİN İLANI

Osmanlı İmparatorluğu, Islahat fermanı ve Tanzimat fermanını ilan ederek İktisadi, sanayi, teknolojik ve kültürel olarak Avrupa Devletleri'nin oldukça gerisinde kaldığını kesin olarak kabul etmiş ve bu olumsuz durumdan kurtulmak için bir takım çareler ve önlemler alma arayışında ve girişiminde bulunmak zorunda kalmıştır. Özellikle de Avrupa Devletleri'nin parlamenter yönetim rejimlerine geçmek suretiyle iktidarın halk ile paylaşılması Osmanlı aydın zümresince de heyecanla takip ediliyor ve bu yaşanan gelişmelerin aynısını Osmanlı İmparatorluğunda yaşamak istiyordu.

Meşrutiyetin ilanı demek, ayrılmaya baş koymuş azınlıkların birleşmesi ve imparatorluğa bağlı kalmasını sağlayarak, aynı zamanda İmparatorluğun yıkılmasına çare olarak güçlenmesini sağlayacaktır. Avrupalı Devletlerin her fırsatta imparatorluk bünyesinde ki azınlıkların durumunu bahane ederek Osmanlı İmparatorluğu'nun iç meselelerine karışılmasının da önünü keseceğine inanıyorlardı. “Meşrutiyet” demek, Osmanlı aydını için hürriyet demekti bunun tam karşılığı ise demokrasiydi aslında, Meşrutiyetle birlikte; kardeşlik, eşitlik ve adalet kavramları da toplum da değer olarak kendini gösterecekti.

1876 Senesinde, I. Meşrutiyet'in ilanı bu duygu ve düşünceler içerisinde gerçekleştirildi ve dönemin aydınları bu ideal uğruna mücadele vererek Meclisin açılmasını sağladı, imparatorluğun yönetim anlayışında ise bir çığır açmışlardı. Kanunu esasi'nin yürürlüğe girmesiyle ilk defa Padişahında üzerinde onunda tabi olacağı bir anayasa'nın varlığı kabul edilmiş oluyordu. Bu yaşanan hadise Türk demokrasi tarihinde de önemli bir adımı teşkil ediyordu ilerleyen zamanlarda gelecek olan aydın kesimlere de, yaşananlar ilham verip örnek teşkil edecektir. Bu durumda Meşrutiyetin, dolaylı olarak demokrasinin toplum nezdinde kabul gördüğünün de en açık delili olarak görülmesi bakımından çok önemlidir. I. Meşrutiyetin ilanı her ne kadar uzun soluklu olmasa da, artık bir defa Meşruti yönetimin temelleri atılmış oluyordu. İlerleyen zamanda Osmanlı aydınlarının çabalarıyla özümseven bu rejim ikinci defa ilan edilecek.

“ 23 Temmuz günü 21 pare topla Manastır’da Meşrutiyet Tİ tarafından ilan edilir. Yine o gün Tİ Rumeli’nin birçok bölgesinde Meşrutiyet’i törenlerle ilan eder ve durum bir telgraf yağmuru halinde Yıldız’a duyurulur ve hükümetin de buna uyması istenir zaten Adülhamit bunun böyle olacağını anlamış ve Almancı diye tanınan Avlonyalı Ferit Paşayı 21/22 Temmuz gecesi azledilip yerine Sait Paşayı getirmiştir. Kamil Paşa da Meclis-i Vükelaya memur edilir, yani Devlet bakanı olur. Her iki vezir de liberal ve İngilizlere yakın diye tanınırlar. Abdülhamit’in niyeti, Meşrutiyetçi akıma uymak yönün de olmakla beraber ve gelen telgraf yığını saraya toplanmış olan kabineye bu işin kaçınılmazlığını belli etmekle birlikte, kapıkulu zihniyetinden başka Abdülhamit kuruntuları şartlandırılmış vezirler, bir türlü beklenen kararı veremeyince, Abdülhamit bu işin sorumluluğunu kendisi göğüslemek zorun da kalır ve Meşrutiyeti ilan ettirir.(23/24 Temmuz gecesi).”⁷

Yaşanan hadiseler Sultan II. Abdülhamid yönetimi tarafından olumlu karşılanmasa da Abdülhamid, şahsi olarak bu durumun kaçınılmaz bir sürecin neticesi olarak gerçekçi bir şekilde kavramış ve Meşrutiyeti ilan ederek Osmanlı İmparatorluğu’nun tebaa’sı ile yönetimi paylaşmak mecburiyetin de kalacaktır. Osmanlı tebaa’sı ikinci defa Meşrutiyetle tanışmış ve bu durum İmparatorluk genelinde büyük bir coşku ve heyecanla karşılanmış, Osmanlı İmparatorluğu’nun Tebaa’sı artık bir hürriyetin varlığına inanıyor ve yönetimden kaynaklı olduğunu düşündükleri problemlerin en kısa süre de çözüme kavuşacağına ve istikrarlı ve özgür bir geleceğe adım atılacağına dair güçlü bir inanç atmosferi hakim oluyordu.

Zorlu bir mücadelenin ve uzun bekleyişin neticesi nihayet alınmış, 1908 Tarihinde o çok özlenen ve ısrarla istenen Meşrutiyet ilan edildi, Kanunu esasi yeniden yürürlüğe girdi. Yaşanan gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu’nun aydın kesiminde de oldukça büyük bir sevince sebep oldu böylelikle İstibdat yönetiminden kaçan birçok aydında Meşrutiyetin ilanı ile yeniden yurda dönmeye ve yönetime katılmaya başladı.

7 Sina Akşin, **100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**,1.bs. , Gerçek yayınevi, İstanbul 1980, s.63

“ Meşrutiyet’in ilan edilmesinden sonra anayasa yeniden yürürlüğe kondu. Buna göre tüm Osmanlılar ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşit haklara sahip olacaktı.”⁸

Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan tebaa Müslim ve Gayrı Müslim olarak iki sınıfa ayrılmaktaydı. 1908 Yılında ilan edilen II. Meşrutiyet ile Kanunu esasi yürürlüğe girdi. Osmanlılık anlayışı içerisinde hak ve sorumluluk açısından kanun önünde eşit olması sağlanarak tebaa'nın İmparatorluğa bağlılığını güçlendirmek ve her fırsatta bu durumu bahane ederek Osmanlı İmparatorluğu'nun iç meselelerine karışmaya çalışan Avrupalı güçlü devletlerin de önü kesilmeye çalışılmıştır.

“ ‘Hürriyet’ ve ‘Meşrutiyet’ kelimesi halkın gözünde o zamana kadar mevcut olmayan ve hasreti çekilen şeylerin derhal gerçekleşmesi olarak algılandı. Ahaliye göre hürriyet; refah, huzur ve emniyet demektir. Bu yüzden halk hürriyeti büyük bir sevinç ve coşkuyla karşıladı. Hatta komiteler, ihtilalci çeteler ve dernekler bundan böyle kanun yollarında yürüyeceklerini ilan ettiler. Osmanlı halkı için Meşrutiyet, içine iyilik, güzellik ve serbestlik açısından her anlamın doldurulduğu yeni bir kavramı ifade ediyordu. Birçok kimse artık bütün problemlerin hallolduğu inancı içerisinde ve belki de gittikçe ağırlaşan dış politika şartlarının verdiği bunalım ile aklına eseni yapmak eğilimindeydi. Hürriyete herkes istediği gibi mana veriyor, düzen, kanun ve hükümete itaatten söz edenleri istibdat artığı sayıyorlardı.”⁹

İmparatorluğun olumsuz gidişatı ve yaklaşık otuz yıllık istibdat yönetiminin vermiş olduğu ağır bunalımın etkisi ahalinin bazı kesimlerinde sınırsız hürriyet ve serbestlik olarak algılanmış, bu durum içerisinde olanlar İmparatorluğun kötü gidişatının Meşrutiyet’in ilanı ile son bulacağını ve bir çok sıkıntılı konuların bu yönetim içerisinde eriyip gideceğini düşünüyordu. İstibdat'ın gitmesi ve Meşrutiyetin ilanı ile İmparatorluk içerisinde uygulanan basın sansürünün kalkacağı, jurnallerin biteceği beklentisi hakim oluyordu.

8 Nejla Günay, **Zoraki ittifaktan yol ayırımına İttihat-Terakki ve Ermeniler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2015, s.110

9 **A.e.** , s.111

2.3.İKİNCİ MEŞRUTİYETİN İLANI SONRASI GENEL DURUM

II. Meşrutiyetin ilanı her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve sosyal hayatında bir takım köklü değişiklikler getirmiş olsa da bu duruma muhalif olan kesimlerde yok değildi ve bunların, yeni rejime karşı ciddi bir mücadeleleri olacaktır.

“ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı Devleti'nin sosyal ve siyasi yapısında çok önemli değişiklikler yaşandı. Başta devlet kurumları olmak üzere; basın hayatından işçi hareketlerine, sosyal ilişkilerden siyasete katılma anlayışına kadar birçok nokta da ortaya çıkan hızlı değişim eski dengeleri sarsarak adeta yeni bir hayat tarzı ortaya koymuştu. II. Abdülhamit'in Kanuni Esasiyi askıya almasından ötürü kesintiye uğrayan siyasi hayat bu defa herkes için ümit vaat edecek şekilde işlerliğe kavuşmuş, dar kapsamlı da olsa siyasete ve yönetime katılma imkanları her kesimden insanları, kurumları ve davranışları siyasileştirmişti. Buna bağlı olarak Meşrutiyet'in ilanından sonra farklı siyasi görüşleri savunan çeşitli cemiyet, dernek ve kulüpler kuruldu, gizli olanlar açığa çıktı. Bunlardan en meşhurları; İttihat ve terakki, Ahrar, fedakaran-ı Millet, Cemiyet-i Muhammediye, Hınçak ve Taşnaksutyun'dur. Bu cemiyetlerden, Cemiyet-i Muhammedi'ye yi kuranlar Meşrutiyet'in ilan edilmesinden memnun olmayıp Meşrutiyet aleyhine çalıştılar.”¹⁰

Bir Muhalif hareket olarak ortaya çıkan, cemiyet-i Muhammedi'ye her fırsatta; Meşrutiyetçi, cemiyet ve şahıslara ağır eleştiriler yönelterek kendilerini ön plana çıkardılar. Fikirleriyle kısa zaman da güçlü bir taraftar kitlesi oluşturan Kıbrıs asıllı bir Osmanlı tebaa'sı olan derviş vahdeti isimli kişi bu hareketin öncü ve simge ismi olarak ortaya çıkacaktır. Çıkarmış olduğu Volkan gazetesi aracılığıyla Meşrutiyet'e karşı muhalif düşüncelerini yoğun bir şekilde duyurma propagandası yapacak ve İttihat ve Terakki cemiyetini de Şeriata karşı olmakla ve Meşrutiyet rejimini de Şeriata aykırılıkla itham edecek ve halkı bu yönde tahrik edecektir.

10 A.e. , s.113

Osmanlı İmparatorluğunda, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte İttihad-ı Anasır (unsurların birliği) politikası hayatın her alanın da uygulanılmaya çalışılmış ve her bir Osmanlı tebaa'sına bu anlayış hissettirilmeye çalışılmış ve içtimai hayatta kabul görülmesine çalışılmış ancak, o zaman içerisinde bu anlayışın istenen neticeyi vermediği çok kısa bir zaman sonra görülecektir, zira etnik köken ve dini inanç olarak farklılık gösteren Jön Türk hareketinin mensupları da başlangıçta zihniyet olarak Osmanlıcılığı benimsese de bu duygu ve düşünce ile Meşrutiyeti ilan ettirse de hakikatte mensubu olduğu ve bağlı bulunduğu etnik köken içerisinde Milliyetçilik duygularının tesirinden uzak kalamayacaklardır.

Asıl itibari ile her ne kadar Meşrutiyetin ilan edilmesi ve Kanunu esasi'nin yürürlüğe girmesiyle Osmanlılık bilincinin kuvvet kazanıp, Devletin bütünlüğünü koruyacağı inancıyla hareket edilse de, Meşrutiyetin getirilerini her etnik azınlık kendi çıkarlarına göre yorumlayıp değerlendirmişler ve bu durumu bağımsızlık yolunda bir fırsata çevirmeye çalışmışlardır. İttihat ve Terakki her ne kadar Meşrutiyetin ilanından sonra siyasi politikasında Hürriyet değerlerinin önemine ve Kanunu esasisinin bağlayıcılığına vurgu yapsa da düşünülen ve mücadelesi verilen asıl amaç uygulanamadı ve kendi parti politikasında, imparatorluğun içerisinde Milliyetçilik duygu ve düşüncesiyle hareket eden azınlık cemiyetlerine benzer bir politika izleyecekti, bu temel politika'nın ismi de Türkçülük olacaktır.

İttihat ve Terakki'nin Osmanlılık üzerine kurulu ideal politikası her geçen gün geçerliliğini kaybedecek ve yerine Türkçülük politikası egemen olmaya başlayacaktır. Bu temel düşüncenin hakim olmasında ki ana faktör ise azınlıkların her şeye rağmen Milliyetçilik fikrine dayanarak ayrılma yoluna girmeleri oluyordu. İttihat ve Terakki ise İmparatorluğun bu olumsuz gidişatını ancak imparatorluğun asli unsuru olan Türk Milliyetçiliği üzerine kurulu bir temel politikayla önleyeceğini düşünmeye başlamıştır. Ancak bu politik düşünce daha çok aydın kesimlerce kabul görecektir.

2.4. İTTİHAT ve TERAKKİ’NİN İKTİDARA GELİŞİ

“ 23/24 Temmuz 1908’de Meşrutiyet’in yeniden ilan edilmesi İttihat ve terakki Cemiyeti için beklenmedik bir başarıydı, ancak; padişah’ın ani olarak direnmekten vazgeçip teslim olmaya karar vermesi, gerek ülkeyi gerekse idareci kadroyu büyük bir kargaşalığa düşürmüştü, Hükümetin maneviyatı bozulmuş, idari mekanizma hemen hemen tümüyle çalışmaz hale gelmişti. Nüfuz ve güçlerinin nereye kadar işlediğini ölçemez olan kabine üyeleri, bütün inisiyatiflerini kaybetmişlerdi. Hürriyetin ne anlam taşıdığını bilmeyen halk ise, bunca yıl işleyen kanun ve nizam müesseselerinin yıkıldığını düşünmekteydi.” 11

Meşrutiyetin ilanından sonra İmparatorluğun içerisindeki asıl güç İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin elinde bulunmaktaydı ve bu cemiyet ilk iş olarak eski rejimden kalan köhneleşmiş zihniyet taşıyan Abdülhamid taraftarı memurları, hafiyeleri ve alaylı askerleri tasfiye etmekle işe başladılar. Padişah tüm gelişmelerin neticesinde Sadrazam Said Halim Paşa’nın da tavsiyelerine kulak vererek İmparatorluk içerisinde bütün siyasi suçlular ve sürgünlere genel af ilan etmiş oluyor ve bu yaşananlarla imparatorluğun bünyesine nüfuz etmiş çağ dışı olan ve İmparatorluğun ali menfaatine ters düşen olumsuz durumun sökülüp atılmasına ve medeniyet ışığında çağın gereklerine uygun değişimlerle yıkılmaya yüz tutmuş imparatorluğa adeta bir can suyu kazandırılmaya çalışılıyordu.

İmparatorluk, istibdat yönetimi içerisinde hafiyelerle ve jurnallerle baskı altına alınarak yönetilmeye, muhalifler susturularak baskı altına alınmaya çalışılmış, iş bilmeyen eğitimi ve basireti düşük idareciler önemli mevkiiler işgal etmiş ve bunların tek yaptıkları ise, kendi çıkar ve menfaatleri uğruna İmparatorluğun çöküşünü görmezden gelerek buldukları makamı korumak oluyordu.

11 Feroz Ahmad, **1908-1914 İttihat ve terakki**, 1.bs. , Kaynak yayınları, İstanbul 1971, s.39

İmparatorluk, genel durum itibariyle Meşrutiyetten sonra yönetsel olarak bir otorite boşluğuna düşmüş vaziyetteydi. Meşrutiyet rejiminin banisi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetime geçerek bu otorite boşluğunu giderme durumunda olabilmekte iken, cemiyet bu yolu seçmemiş ve uzun bir zaman yönetimin gerisinde bulunarak perde arkasından iktidarı kontrol altında tutmak suretiyle icap ettikçe ve gerek duydukça müdahale etme yolunu benimsemişlerdir. Bu şekilde varlığını ve ağırlığını hissettirecektir iktidarda, bu halin gerekliliği ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin henüz siyasi deneyimin olmamasından ve komitacılık ruhundan sıyrılıp siyasi bir hüviyete bürünememesinden kaynaklanıyordu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, İmparatorluğun genelinde teşkilatlanmasını tamamlayamamış durumdaydı daha çok teşekkül ettikleri ve mücadele verdikleri başkent ve Rumeli topraklarında ağırlık kazanmış oluyorlardı. Bu durum da ayrıca İttihat ve Terakki'nin yönetime doğrudan müdahale ederek iktidarı eline almasını engelleyen nedenler arasındaydı. Her halükarda İttihat ve Terakki için iktidarı perde arkasından kontrol etmek ve varlığını bu yolla hissettirmek en doğru yol olarak gözüküyordu.

Her ne şekilde olursa olsun İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin amacı; otuz üç yıllık Abdülhamid istibdat'ını yıkarak Kanunu esasi içerisinde hürriyeti getirmek ve anayasal bir düzenin tesis edilmesini sağlamak olmuştur. İktidara namzet şuuru ilk zamanlar oluşmadığı ve olmadığı için de Meşrutiyetin ilanı sonrasında bir süre doğrudan iktidara da talip olmamıştır. Bunun yerine daha çok imparatorluğun yönetiminde uzun süre tecrübe edinmiş bir takım bürokrat kesimden ve özellikle Sadrazamlardan faydalanarak hem varlıklarını hissettirecek iktidarda, hem de bu yolla siyasi tecrübe kazanacaklardı.

2.4.1. 31 MART OLAYI

“ İttihat ve Terakki Cemiyeti hakimiyetini kurmaya çalışırken, değişik çevrelerden çok ciddi tepki sesleri yükseliyordu. Dışarıdaki gelişmeler içteki durumu da ciddi bir şekilde etkiliyordu. Ekim 1908’de Yunanlılar Girit’i topraklarına katmış, Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek’i ilhak etmiş Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmişti. Bu değişiklikler den hiçbiri Osmanlılar için gerçek anlamda toprak kaybı anlamına gelmiyordu; çünkü yıllardır bu üç yerde sadece ismen İmparatorluğun parçasıydı. Ancak, yine de içinde bulunulan durum cemiyetin iç kamu oyundaki konumunu iyiden iyiye zayıflatıyordu. İstanbul’da çatışmalar ve cemiyetle yaşanan ihtilaflar herkesin dikkatini çekecek kadar parlamaktaydı.”¹²

İmparatorluk içerisinde, Meşrutiyetin ilan edildiği ilk günlerinde tebaa’nın kendi inandığı şekliyle ve yorumladığı kadarıyla hürriyet, kardeşlik ve adalet mefhumları yayılmış olsa da kısa zaman zarfında, toplumun bir kesiminde ise İmparatorluğun gidişatı hiç iyi görülüyordu ve yaşanan toprak kayıpları sürekli gündeme getiriliyor ve bu durum İttihat ve Terakki Cemiyetine ve Meşrutiyet rejimine mal ediliyordu. Toplumun bir kısmında ciddi bir memnuniyetsizlik ve muhalefet durumu belirginleşmeye başladı.

Muhalif kesimlerden yükselen sesler, Meşrutiyet rejiminin Şeriat’a aykırı olduğunu ve bununla birlikte Şeriat’ı elden götüreceğini, manevi değerleri yok edeceğini dile getiriyordu. Bu yaşanan hadiselerin başını çeken isimlerin en önde geleni ise çıkarmış olduğu Volkan gazetesi ve kurmuş olduğu İttihad-ı Muhammedi’ye Cemiyetiyle fikirlerini yayıp taraftar muhalif kesim oluşturan Kıbrıs asıllı Derviş Vahdeti olacaktır. Yapmış olduğu çalışmalar kısa sürede netice verecek ve Meşrutiyet rejiminin özünü benimseyemeyen kitleler arasında düşüncesi hızla yayılma alanı bulacak ve toplumsal bir olaya doğru gelişim gösterecektir.

12 Orhan Örs, “**Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti**”,Ank. Üniv. Türk İnkılap Tarihi Enst. , **Atatürk yolu dergisi**, Sayı 51, Ankara 2013,s.702

“ Babıali Kamil Paşa Hükümetinde Balkanlar da gelişen olaylara karşı ılımlı bir politika benimsemişti. Ancak bu dış karışıklıkların ülkenin iç durumuna etkisi giderek artıyordu. Balkanlardaki gelişmeler, memnun olmayanlara yeni kurulan rejime saldırmak için fırsat oluşturuyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne sert muhalefetiyle tanınan serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi’nin öldürülmesi de Balkanlardaki olaylara eklenince muhalefet çok büyük bir tepki gösterdi. Hasan Fehmi’nin cenazesi muhalefet tarafından büyük bir kitle gösterisine dönüştürüldü.” 13

Tüm bu yaşanan olaylar, Meşrutiyetin ilanı sonrası üst üste gerçekleşince, muhalefet bu olayları kendi açısından propaganda malzemesi yaparak imparatorluk içerisinde güçlü bir çoğunluk elde etmeyi başardılar. Muhalefetin ‘ Şeriat elden gidiyor’ söylemleriyle başlattığı isyan hareketini ordu içerisine de yaymayı başardı. Askerlerin de olaya iştirak etmesiyle birlikte olay askeri bir boyutta kazanmış ve bu olay tehlikeli bir hal almaya başladı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin bir çok mensubu yaşanan bu olumsuz durumlar neticesinde çareyi İstanbul’u terk etmekte görüyordu. Yaşanan olaylar da Sultan II. Abdülhamid her ne kadar kabine değişikliğine gidip tüm Valiliklere Şeriat’ın korunacağını söylese de sakinleştirme etkisi fazla bir tesir göstermeyecektir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birlikte bir çok Meşrutiyet yanlısı partiler bu yaşanan olaylardan endişe duymuşlar ve kurtuluş çaresini tekrardan İttihat ve Terakki elinden bekleyecektir. Bu yaşanan hadiseler gösteriyor ki Meşrutiyet ilan edilmiş olsa da, İmparatorluk tebaa’sı içerisinde hala bir takım insanların gerçekleşen ve yaşanan hürriyet kavramını anlayamıyor ve bu durumu kendi inancına aykırı hatta tehlike olarak algılıyordu. Bu yanlış inanış milleti bir kargaşanın içerisine sürüklemekteydi. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin komitacılık tecrübesi ve ruhu, bu yaşanan durum karşısında Meşrutiyetin korunması için yeniden devreye gireceği kısa zaman içerisinde görülecektir.

“ İttihat ve Terakki Cemiyet’inin erkanı, kamilen Farmasondur. Dinimizi değiştirecektir!’ gibi safsatalarla milletin cahil kısmı üzerinde yapılan tahrikler neticesinde ‘Şeriat’ı İslamiye Cemiyet-i’ meydana çıkarıldı. Bil netice “Şeriat isteriz.” nidalarıyla memlekette anarşı ihdas edilerek hanmanın (evin,barkın,ocağın) mahv ve harabetine sebep olan bu hal; yine cemiyetin ve cidden pek alicenabane olan azim ve sebatıyla uzaklaştırılarak ortadan kaldırıldı. Çünkü; “ Şeriat isteriz” diye bağıranlar bilakis Şeriatı mahv ediyor, milli haysiyeti yaralamakla beraber en menfur ve en iğrenç hareketleri bu Mübeccel nam altında ifa ediyorlardı.” 14

Osmanlı imparatorluğunda Sultan II. Abdülhamid döneminde devletin temel politikası İslam birliği, Ümmet anlayışı üzerine dayalı sürdürülüyordu, Halifelik makamının da vermiş olduğu güç sayesinde İmparatorluk tebaa’sında Müslümanlar içerisinde genel manada bir Ümmet bilinci ve Şeriat ile yönetilme kültürü uzun yıllar içerisinde oturmuş vaziyette idi. Sürdürülen bu politika doğal olarak bazı kesimlerde ister istemez bir hassasiyet oluşturuyordu. Ahalide ki bu genel durumu bilen ve gören muhalif kesimler ise hassas noktalara değinerek, henüz idrak edilemeyen ve içselleştirmeyen Meşrutiyet rejimine karşı kolaylıkla yönlendirilebiliyordu.

İmparatorluğun içerisinde gerçekteşen bu Meşrutiyet karşıtı muhalif hareketlerin, uzun bir mücadele’nin emeği ve kazanılmış zaferi olarak ortaya çıkan Meşrutiyet rejimini tam manası ile anlayamadıkları ve bu konuda herhangi bir bilgisi mevcut olmayan ahaliyi “Şeriat elden gidiyor!” duygu sömürüsü ile sonu görünmeyen bir kargaşaya çektikleri ve ahalinin bu yoldaki hareketini art niyetle kötüye kullandıkları İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından kısa sürede anlaşılacak ve karşı mücadelelerini vererek Meşrutiyet rejimini savunacaklardır. Komitacılık geleneğine sahip olmaları ve ileri düzeyde bir teşkilatçılık örneğine sahip yapıları da bu durum karşısında başarı göstermelerine yardımcı olacaktır.

14 Murat Çulcu, **İttihat ve Terakki birinci Meşrutiyetten İkinci Meşrutiyete**, e yayımları, İstanbul 2011,s.320

2.4.2. 31 MART OLAYI ve HAREKET ORDUSU

31 Mart Olayının baş gösterip İstanbul'da ayaklanmaların belirtileri iyiden iyiye kendini hissettirince İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri, komitacılık geçmişinin ve tecrübesinin vermiş olduğu kazanım ile ivedi hareket ederek durumun vahim oluşunu ve Meşrutiyet rejiminin tehlike içerisinde olduğunu teşkilat aracılığıyla Selanik'e durumu bildirdi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Rumeli'de güçlü bir teşkilatlanma içerisinde olması ve bilhassa Selanik 3. Ordusunda güçlü olmalarının vermiş olduğu cesaret ile hazırlık başladı.

“ Ayaklanma üzerine Selanik'teki 3. Ordu komutanı Mahmut Şevket Paşa'nın aldıkları kesin tavrı göze çarpıyor. Bir yandan Hareket Ordusu'nun kurulması ve derhal İstanbul'a doğru yola çıkarılması karar altına alınırken, ertesini gün Selanik'te büyük bir miting düzenlendi. Ordunun başına Mahmut Şevket, 3. Ordudan giden mürettep fırkanın başına da Hüseyin Hüsnü paşalar geçtiler. Kolağası Mustafa Kemal ise bu fırkanın kurmay başkanı oldu. İstanbul'da ise padişah, hükümet ve muhalif gazeteler (İT gazeteleri çıkarmıyordu) bunca kargaşalık ve gürültüye rağmen birçok olayları gizlemeğe çalışarak, taşraya hiçbir şey olmadığı, her şeyin yolunda olduğu izlenimi vermek için çırpındılar. Saray ve bab-ı ali vezirleri, 31 Martın kurduğu İT' siz İstanbul'u bir olup bitti olarak kabullenmiş görünüyorlardı.”¹⁵

Her türlü olumsuz duruma ve Muhalif kesimin kayıtsız tutumuna rağmen İttihat ve Terakki Cemiyeti kararlı duruşunu ve kesin mücadelesini sürdürmeye devam etti. 3. Ordu'nun tamamı ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin taraftarı olması ellerini güçlendiriyor ve mücadelelerinin kararlıkla devam etmelerinde büyük rol oynuyordu. Mahmut Şevket Paşa'nın Komutasında ki Hareket Ordusu yola çıktı ve kısa sürede Edirne'ye gelerek burada hazırlıklarını tamamladı. İstanbul'a, çatalca önlerine geldiğinde 31 mart Olayı'nın tetikleyicisi olan Derviş Vahdeti başta olmak üzere bir çok muhalif kesimin yaklaşan bu ordu karşısında paniğe çoktan kapılmaya başladığı görüldü.

¹⁵ Akşin, a.g.e. , s.56

Mahmut Şevket Paşa'nın Komutasında ki hareket ordusu Yeşilköy yakınlarına yaklaştığında Mebusan içerisinde ki birtakım İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu Mebuslar da Hareket ordusu tarafında saflarını belirttiler bu durumla birlikte muhalif gazeteler dahi ayaklanmaların karşısında bir tavır sergileyerek olayın seyrini değiştirecek halin içerisine dahil oldular. Bu yaşanan gelişmelerle birlikte Hükümetin de çatışmaların olmaması namına girişimde bulunuyor olması ayaklanan asker tarafında iyiden iyiye bir bıkkınlık ve yorgunluk emareleri peyda ediyordu. Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelmesi ile birlikte Beyoğlu kışlaların da bir müddet kanlı çarpışmalar yaşandı, fakat; kısa bir sürede Hareket Ordusu İstanbul genelinde hakimiyeti güçlü bir şekilde eline aldı.

“ 3 Nisan 1325 İlk trene On ikinci Alayın iki taburu ile ben de binerek Çatalca'ya indik (4 Nisan sabah 6'da) Orada Üçüncü ordu'nun ilk treni ile gelen Erkan-ı Harp Muhtar Bey'le (Şehit muhtar bey) İki ordu'nun Cephelerini taksim ettik. İstanbul cephesini üçüncü ordu kıtası ile kendisi, Beyoğlu ve Yıldız cephesini de sol cenahı olarak ikinci ordu kıtası ile ben temine karar verdik.

Çatalca askeri bizden evvel padişaha arz-ı tezihat için İstanbul'a çekilmişti. Müsademesiz bu hattı geçecek vaziyete hakim olduk.

Bu askerlerin iadesi için Nazım Paşa'nın çatalca kumandanlığında emrine karşı “ köprüler yıkılmıştır, ikinci ve üçüncü ordular kıtası gelmektedir, askerleri artık gelemeyiz, yola çıkarılırsa gönderenler mesul olacaktır.” Tarzın da cevap yazdık.

Askerlerimiz arasın da İstanbul'dan gelen sarıklı, kisveli insanların ve gazetelerin zehir saçtığını görünce bu kabil insanları tevkif, gazeteleri de yaktırdım. Yapılan propaganda'nın en zehirlisi “ İstanbul'da öldürülen zabıtlar kabuklu (sünnetsiz) imiş” cümlesi idi. Bu cümle, hareket esnasında benimde işime yaradı.

Benim staj müddetim olan iki yıl Manastırda üçüncü ordu kıtalarında geçmişti. Staj yaptığım üçüncü Avcı taburu da İstanbul'da asiler arasında idi. Yeri de Taşkılla idi. İkinci orduya Meşrutiyet'in ilanından sonra gelmiştim. Birkaç ayda burada hizmet etmiştim. Bu ordu'nun zapturaptı daha yüksek fakat hiç müsademe görmemişlerdi. Üçüncü ordu'nun pek pişkin olan her üç avcı taburunda İstanbul da nasıl bozulduğunu

ve irtica'a alet olarak diğer kıtaları beraber sürüklediğini düşünerek, ben Hareket ordusu Erkan-ı Harbiye'sine şu teklifte bulundum:

“ Fırkaları mürettep yapmak muvafıktır. Bu suretle gerek İstanbul'a ve gerekse Beyoğlu ve yıldız'a her iki orduda iştirak etmiş bulunur. Birinin zapturaptı diğerinin müsademe kudreti bu suretle birbirine eklenerek daha kolay elde edilir.”

Her iki orduyu yakından tanıdığımından bu teklifim muvafık görülerek kabul olundu.”¹⁶

Tam bir komitacılık ruhuyla hareket edilmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin asker kanadı teşkilatlı ve güçlü oldukları Rumeli de konuşlu bulunan özellikle 3. Orduyu başarılı bir şekilde sevk ve idare ederek isyan hareketini bastırarak ve Meşrutiyet'i tehlikeden kurtaracaktır.

Bu gelişmeler içerisinde Hareket Ordusu'nun Selanik 3. Ordusundan gelerek İstanbul'da ayaklanmayı bastırıp başarı elde etmesinde Sultan II. Abdülhamid'in de direnme gösterilmemesine yönelik telkinlerde bulunması ve Nazım paşa'nın direnme teklifini geri çevirmesi olayın bastırılmasında önemli bir etkisi olacaktır. Her ne kadar küçük bir askeri kuvvet direnme gösterse de bu durum da tamamen direnen askerlerin başlarına gelebilecek korkunun etkisiyle göstermiş olduğu haklı bir savunma olarak kalıyordu. Bu yaşananlarla birlikte olayın çıkmasında ve İstanbul genelinde yayılmasına büyük oranda neden olan derviş Vahdeti ise Hareket Ordusu'nun olaya hakim olup kontrolü ele almasıyla birlikte, paniğe kapılıp Anadolu'ya kaçma çareleri arayacak fakat tüm girişimleri ve çabası yakayı ele vermesine engel olamayacaktır. Derviş Vahdeti ve onunla birlikte yakalanan birtakım isyancı kesim mahkemede yargılanıp idam edilerek, Meşrutiyetin varlığı ve devamı sağlanmış oldu. Böylelikle İttihat ve Terakki de bu vesile ile otoritesini sağlamlaştırdı ve artık ordu'nun yenilikleri savunduğu fikri de hakim oldu.

¹⁶ Kazım Karabekir, **İttihat ve Terakki Cemiyeti**, 2.bs. , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009,s.270

2.4.3. BAB-I ALİ BASKINI ve İKTİDARIN ELE ALINMASI

İttihat ve Terakki Cemiyeti, kurulduğu günden beri farklı etnik köken ve dini inanış çevrelerinden bir araya gelen insanların “Osmanlıcılık” düşüncesiyle teşekkül olunmuştur. Bu düşünce o zamanlarda İttihad-ı Anasır (unsurların birliği) ile hayat buluyordu, bu duygu ve düşünceyle Osmanlı İmparatorluğu’nun İstibdat yönetimini sona erdirerek, yerine Meşrutiyet rejimini ilan etmek ve Kanunu esasi’yi tekrardan yürürlüğe koyarak, imparatorluğu daha özgür yaşanır bir ülke konumuna getirmeyi hedefledi.

Meşrutiyetin ilan edilip, anayasal bir yönetime geçilmesiyle birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti, içerisinde farklı düşünce ve etnik kökene sahip insanlar ayrılarak farklı bir fırka ve cemiyet teşekküllüne giderek kendilerini gösteriyor ve bu halleriyle zaman zaman da İttihat ve Terakki Cemiyetine güçlü bir muhalefet havasına giriyorlardı. 31 Mart Vakası ile kargaşa ortamına giren partiler uğruna mücadeleler verilerek ve ağır bedeller ödenerek ilan ettirilen Meşrutiyeti dahi sorgular hale geldi.

Yaşanan bu gelişmelerden sonrada İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde tam birliktelik sağlanabilmiş değildi, ancak; Her geçen gün biraz daha İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin iktidarı güçleniyordu. Bu olaylar karşısında 1911 Yıllarına gelindiğinde muhalif kesimler de boş durmayacak ve muhalefetin çoğu Hürriyet ve itilaf Fırkası adı altında birleşecektir. Böylelikle; İttihat ve Terakki’ye karşı güçlü bir muhalif kamuoyu oluşacak ve bu durum ise İttihat ve Terakki’yi ilerleyen günlerde zor günlerin beklediğini haber veriyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti bu zamana kadar iktidarın perde arkasında bulunuyordu ve bundan sonra iktidarda varlığını açıktan gösterecektir.

“ Meclisteki bölünme, aynı zaman da İmparatorluğun çeşitli bölgelerin de başlayan isyanların izini taşıyordu. Ermeni, Arnavut, Arap ve Bulgar ayaklanmaları ülkeyi bir baştan bir başa kargaşa ve savaş haline sokmuştu. Diğer yandan İttihat ve Terakki bir Amip gibi bölünmeye devam ediyor, birçok yeni parti ortaya çıkıyordu. Bunların iki özelliği vardı; bir grup, İttihat ve Terakkiyi Laik ve Batılı görüp padişah ve İslam’dan yana (Hizb-i cedit) partiler kurarken; bir grupta İttihat ve Terakki’nin Türkçü eğilimini gerekçe göstererek kendi “ kimliklerini ön plana çıkaran partilerini kuruyor, ya da mevcut partilere katılıyorlardı; Al Ahd, Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti, Çerkez teavün kulübü, Arnavut Baskim kulübü gibi.” 17

İmparatorluk, her yönüyle çatırdamaya ve etnik farklılıkların ayrılıkçı yol tutmalarına engel olamayarak her yönüyle bölünmeye doğru hızlı bir şekilde yol alıyordu, tüm bu gelişmelerin neticesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin de ilk günler de “Osmanlıcılık” fikriyle çıktığı birleştirici düşünceden yavaş yavaş “Türkçülük” fikrine doğru bir politik eğilim göstermek zorunda kalmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti imparatorluğun kurtuluşunu artık asli kurucu unsur olan Türk Milletinin elinden olacağını düşünüyordu.

Osmanlı İmparatorluğu, ülke içerisinde bu sıkıntıları yaşarken aynı zamanda ülke dışında ise yapılan savaşlarda büyük toprak kayıpları yaşamaktaydı. 1911’de patlak veren Trablusgarp Harbi sonrasında yaşanan toprak kaybında ise muhalefet soruşturma açmış ve padişahtan meclisi feshetmesini dahi isteyecektir. Osmanlı İmparatorluğunda bir yandan yaşanan muhalefet çekişmeleri, bir yandan iktidar kavgası ve hükümet değişiklikleri ülke siyasetinde belirsizliğe neden oluyordu. Yaşanan bu siyasi çekişmeler ve belirsizlik ordu içerisine de yayılmış bir vaziyetteydi ve bu durum da başlı başına bir sorun olarak kendini gösteriyordu.

17 Fuat Dündar, **İttihat ve Terakki’nin Müslümanları İskan Politikası (1913-1918)**, 1.bs. , İletişim yayınları, İstanbul 2001,s.21

Balkanlarda Osmanlı hakimiyetinin zayıflamasıyla birlikte Karadağ, Arnavutluk ve Yanya sancağını işgale başladı, bu olayı takiben diğer Balkan Devletleri de müttefik olarak, Osmanlı İmparatorluğuna karşı saldırıya geçti ve Osmanlı İmparatorluğuna ultiimat vererek Balkanlar'dan çekilmesini istediler. Balkan Devletleri kendi aralarında anlaşarak etnik yapıyı dikkate alarak bir harita çiziyordu, çizilen bu sınıra göre: Yunanistan Girit'i ilhak ediyor, Bulgaristan saldırıya geçiyor ve Edirne'ye kadar doğu Trakya'yı işgal ediyor. Balkan Devletleri'nin saldırılarına karşı; Osmanlı İmparatorluğu'nun ordusu gerekli karşılığı veremedi, ordu siyasetin çekişme alanı haline geldiğinden ötürü İmparatorluğun Balkan toprakları biranda elinden çıktı. Bulgar orduları İstanbul yakınlarına kadar geldi ve bu durum başkentte büyük bir paniğe ve hükümet eleştirilerine neden oldu.

“ 1912’de başlayan Balkan savaşı ile 24 Ekim 1912’de Kırklareli, 9 Kasım da Selanik, 18 Kasım da Manastır, 6 mart 1913’te Yanya ve 10 Nisan’da İşkodra elden çıkmıştı. Balkan savaşları 1912 yılının Ekim ayında 1913 yılının haziranına kadar Osmanlı devletini uğraştırmış ve sonuçta bir yıl içerisinde de “Afrika-i Osmani” ile “Avrupa-i Osmani” yitirilmişti. İttihatçıların geliştirdiği “ Koca Rumeli” imgesi anılarda kalmıştı.”¹⁸

Yaşanan Balkan olaylarından sonra Kamil Paşa Hükümeti, İttihat ve Terakkiye karşı açık bir şekilde cephe alarak, İttihatçılara yönelik baskı ve tasfiye dönemine girdi. Bu gelişmeler yaşanırken İngiltere devreye girerek tarafları bir araya getirip masada sorunları çözmek için Londra’da Konferansa davet etti. Burada çözümden ziyade temel konu Edirne’nin hangi Devletin sınırları içerisinde kalacağı meselesi idi. Avrupalı Devletlerin bu konuda ki düşüncesi, Edirne’nin Bulgarlara bırakılması yönündeydi. Kamil Paşa bu meselenin diplomasi yoluyla çözülüp Edirne’nin uluslararası bir komisyona bırakılması taraftarıydı. Fakat; İttihat ve Terakki Cemiyeti, hem bu durumu kabullenmiyor hem de Kamil Paşa’yı Edirne’yi Bulgarlara bırakmakla suçluyordu.

18 A.e. , s.23

Birinci Balkan Harbi'nin yaşandığı zamanlarda, Osmanlı İmparatorluğu Hükümeti'nin başında bulunan Kamil Paşa savaşın başarısızlığı ile suçlanıyor ve tarihi başkent olan Edirne'nin Bulgarlara bırakılacağı haberleri konuşuluyordu. İttihat ve Terakki, bu durumu fırsat bilerek Edirne'nin düşman eline teslim edileceği yönündeki propaganda ile halkı galeyana getirdi. 23 Ocak 1913'te İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önemli isimlerinden ve asker olan Binbaşı Enver Bey'in öncülüğünde Talat Bey ve bir grup İttihatçılar Bab-ı ali önüne gittiler, bu arada halkta kışkırtılmış ve büyük bir kalabalık toplanmış oldu. Enver bey ve beraberinde ki ittihatçılar hazırladıkları ortamda Bab-ı ali'yi bastılar ve Harbiye Nazırı Nazım paşayı öldürdüler ve Sadrazam Kamil Paşaya silah zoruyla istifa dilekçesini yazdırdılar. Yaşanan bu askeri darbeden sonra Sultan Mehmet Reşat aynı gün Kamil Paşa'nın İstifasını Kabul etti ve Mahmut şevket Paşayı Sadrazamlığa tayin etti.

İttihat ve Terakki'nin, Bab-ı ali baskınıyla birlikte Bulgarlar yeni hükümet karşısında duramayarak geri adım atar ve böylelikle Londra Konferansı da sonuçsuz kalır ve dağılır. Kısa bir müddet sonra Bulgarların diğer Balkan Devletlerine savaş ilan etmesiyle ikinci Balkan Harbi patlak verir ve bu durumu lehine çevirmek isteyen İttihat ve Terakki, Harp'ten faydalanarak Kırklareli ve Edirne'yi kurtarır böylelikle büyük bir itibar kazanarak iktidarını sağlamlaştırır.

29 Eylül 1913'te Bulgarlarla, 14 Ekim 1913'te Sırbistan ve 14 Mart 1913'te Yunanistan ile antlaşmalar imzalanarak Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da ki son sınırı çizildi. Büyük kayıplar içerisinde ve büyük belirsizlik içerisinde İttihat ve Terakki iktidar ile Osmanlı İmparatorluğu devam edecektir.

2.5. İTTİHAT ve TERAKKİ İKTİDARI'NIN POLİTİKASI

“İttihat ve Terakki'nin manasını anlamak için onun dahili ve harici siyasetini de ayrıca tetkik etmek lazımdır.

Avrupa'da hiçbir memleket yoktur ki o zamanki Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu derecede dahili ve harici siyasetleri birbirine bu kadar sıkı olarak bağlanmış olsun. Uzun zaman, hatta, İttihat ve Terakki devrinin bütün devamı müddetince bu siyaset birbirine bağlı yürüdü. Bunun sebebini anlamak kolaydır: Osmanlı İmparatorluğu, tarihin son devrinde Avrupa'nın mutlaka parçalamak ve kısım kısım yutmak istediği bir memleketti.”¹⁹

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu vahim durumunda, İttihat ve Terakki Cemiyeti, iktidar gücünü eline almış oluyordu, ve şüphe yok ki İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları çok fazla vatanperver insanlardı ve İmparatorluğun bu kötü mukadderatını tersine çevirmek istiyorlardı. Ancak, bu kötü gidişatın temel kaynağı Avrupalı Büyük Devletlerin takip etmiş olduğu parçalamak ve yok etmek düşüncesinden doğuyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları tamamen siyasi bir deneyimsizlik ve tecrübesizlik nedeniyle bu kötü gidişatın asıl nedenini Sultan II. Abdülhamid'in istibdat'ında aramaktaydılar. Meşrutiyeti ilan edip, Kanunu esasi'yi tekrar yürürlüğe koyarak imparatorluğun kötü gidişatının sonlanacağını düşünüyordu.

Osmanlı İmparatorluğuna yönelik dışarıdan içeriye doğru takip edilen genel politika şu şekildeydi: Rusya uzun zamandır sıcak denizlere inmek ve dünyaya açılmak, İngiltere ise buna engel olmak ve İmparatorluğun önemli topraklarını eline geçirerek Büyük Devletlerin Sömürgelerine giden yollarda hakim güç olmasını önlemeye çalışıyordu. Alman İmparatorluğu ise gelişen sanayisine hammadde arayışında bulunuyor ve bu yolda Osmanlı İmparatorluğu Toprağında bir koridor açmaya çalışıyordu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Balkanlarda Osmanlı topraklarında hakimiyet kurma peşindeydi.

¹⁹ Birgen, a.g.e. , s. 135

İtalya Devleti'nin politikası ise geç kurulan siyasi birliği ve geciken sanayi atılımının da etkisiyle kuvvetsiz ve savunmasız gördüğü aynı zamanda tarihi hak iddia ettiği Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Afrika topraklarını işgal etme peşindeydi ve bu yolda büyük devletlerin başta İngiltere olmak üzere onayını ve olurlarını almış oluyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dahili vaziyetine baktığımızda ise genel durum şu şekilde idi: Müslüman tebaa'dan olan ve Halifelik makamına kuvvetle bağlı olması beklenen Arap, Kürt ve Arnavut gibi Milletler, ayrılık yolunu tutturmuş ve müstakil devletlerini kurma girişimine başlamış oluyordu. İmparatorluğu'nun hariçten, dahile genel siyasi durumu bu vaziyette gözüküyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti de bu durum içerisinde yönetimi eline aldı.

“ İttihat ve Terakki muhalli tecrübe etmek istedi, eğer bu hata ise, tarihi bir zaruretten içinden çıkmış gayrı kabili içtinap bir hareket değilse, onun bütün hatası ve bütün hatalarının menşei buradadır.” 20

İttihat ve Terakki yönetimi, İmparatorluğu'nun içerisinde bulunan cümle etnik unsura aynı siyasi hak ve sorumluluk getiriyor ve yönetimde söz hakkı tanıyarak memlekette bir özgürlük ortamı oluşturmaya çalıştı ancak, istenen birliktelik etkisi kendini göstermedi. Osmanlılık , fikriyle kurulan ve İttihad-ı Anasır düşüncesiyle hareket eden İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu politik düşünce ve ideolojinin birleştirci unsur ve kurtarıcı çare olmayacağını kısa zamanda tecrübe edecektir. İslamcılık merkezli Müslüman tebaa üzerinden yürütölen birleştirci olacağını düşündükleri politika ise Sultan II. Abdülhamid döneminden beri istenen etkiyi gösterememiş ve yıkılmaya yüz tutan İmparatorluğa alternatif olamamıştır. Ortaya atıp geliştirdikleri ve uyguladıkları Turancılık politikası ise Osmanlı İmparatorluğunu yıkılma tehlikesinden kurtaramayacak Fakat; Milli bilincin uyanmasında etkili olacak.

20A.e. , s. 157

3. BÖLÜM

İTTİHAT ve TERAKKİ İKTİDARINDA ALMANYA İLİŞKİLERİ

3.1. II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ ALMANYA İLİŞKİLERİ

Sultan II. Abdülhamid'in dönemi; Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri olmakla birlikte büyük toprak kayıplarının yaşandığı ve toplumsal yapının, siyasi yapıyla birlikte büyük ölçüde değiştiği ve önemli gelişmelerin yaşandığı bir zaman dilimidir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin II.Meşrutiyetin ilanı sonrası Devletin harici ve dahili idaresini ve bilhassa Almanya siyasetini anlamak için Sultan II. Abdülhamid'in dahili yönetim anlayışını ve Almanya ile olan ilişkilerini ve politikasını iyi bilmek gerekmektedir.

“ II. Abdülhamid dönemi devletin dahili siyaseti şöyleydi; Batı'nın ilim ve Teknolojisini alırken Batı'nın Milli değerlerinden halkını uzak tutarak İslamiyet'in sağlam temelleri üzerine Osmanlı Devlet'ini eski ihtişamına kavuşturmaktı. Dahili siyasetin temel unsurları ise; kurtuluşun yalnızca İslam dinini tam ve doğru yaşamakta olduğu gerçeğini halkın öğrenmesini temin etmek, cahil kalmış halkın cehaletten kurtulmasını sağlamak, devlet ve hükümet bünyesinde yetişmiş, bilgili, milli ve manevi değerlerine bağlı sadık yöneticiler yetiştirerek tayin etmek memleket için zararlı olan fikir ve düşünceleri temizlemektir.”¹

Sultan II. Abdülhamid, imparatorluğun yönetiminde Müslüman tebaa'ya oldukça ehemmiyet veriyor, bu konuda Müslüman tebaa'nın gelişmesi ve çağın gereklerine ayak uydurmasını arzuluyordu. Tanzimat döneminden bu yana Gayri Müslim tebaa hep ön planda tutulmuş, Müslüman tebaa'ya gerektiği kadar imkan sağlanmamıştı.

¹ Melik Arvasi, **II. Abdülhamid'e Darbe Yapan Gizli Örgüt**, Babı ali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2015, s.81

Osmanlı İmparatorluğu'nun Padişahı olmaktan ziyade İslam Halifesi olma sıfatıyla harici ve dahili siyasette görmek mümkündür, Sultan II. Abdülhamid'i. Bu yönüyle imparatorluğun Müslüman tebaasında olduğu kadar İmparatorluk haricinde ki Müslümanların da üzerinde oldukça büyük ve ehemmiyetli bir etki kuruyordu. Ne var ki bu durumdan rahatsız olacak olan Avrupalı Büyük Devletler ve bu Devletlerin İmparatorluk içerisindeki uzantısı konumundaki Gayrı Müslim kesimde bulunacaktır.

“Diğer taraftan II. Abdülhamid'in İslamcılık siyasetini benimsemesinin nedeni İngiltere ve Rusya'nın Berlin Konferansı'nda, sadece kendilerini ilgilendiren hususlar ile Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlıklar için ıslahat yapılması konusundaki maddelere müdahale etmeleri ve diğer maddelere ise hiç el sürmemeleri idi. Bu da II. Abdülhamid'i yeni bir anlayışa mecbur bırakmıştı.”²

SultanII. Abdülhamid için Avrupa da Osmanlı İmparatorluğu için iki tehlikeli Devlet görünüyordu: İngiltere ve Rusya, bu iki Devlet her fırsatta Osmanlı İmparatorluğu'nun kuyusunu kazmaya çalışıyordu. Rusya Balkanlarda rahat durmuyor, İngiltere ise sömürge haline getirdiği coğrafyalardaki Müslümanları halifeye karşı etkisiz hale getirmek istiyor ve özellikle de İmparatorluğun bünyesindeki Müslüman Araplar üzerinde oldukça etkili muhalif propaganda yürütüyordu. Sultan II. Abdülhamid şehzadeligi döneminden beri Avrupa'yı çok iyi tanımış ve Avrupalı her devletin İmparatorluk üzerindeki emellerini sezmiş bulunuyordu. İngiltere'nin Müslümanlar üzerinde ki sömürgelelere sahip olması ve Rusya'nın da bünyesinde çok fazla Müslüman nüfus barındırması nedeniyle bu ülkelere karşı da Halifelik makamını bir silah olarak kullanmak istiyor ve kısmen de başarılı oluyordu . Özellikle de İngilizler üzerinde ciddi kaygılar oluşturuyordu, Sultan II. Abülhamid, Avrupalı Devletlerle gerçek bir siyasi ilişki kurmanın olanaksız olduğunu bilen bir hükümdardı bu nedenle İslam birliğini savunarak bir denge politikasını İmparatorluk için vazgeçilmez görüyordu.

2 A.e. , s.93

“ Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti’ne yaşaması için bir şans tanınmıştı. İlgili bölümde açıklandığı gibi bu da, Rusya’nın çıkarları ile İngiltere ve Avusturya-Macaristan’ın çıkarlarının çatışmasıyla mümkün olabilmişti. II. Abdülhamid, devletin devamının öteden beri uygulanan denge politikasına bağlı olduğunu yakinen gözledi. Büyük devletlerin Osmanlı topraklarında kesin nüfuz mıntıkları kuramamış olmaları, ona manevra imkanı veriyordu. Başka bir ifadeyle bağımsız bir mali ve iktisadi birim olabilme konusunda tercih şansı yoktu ama, emperyalist devletler arasında istediği gibi seçim yapma şansı vardı. Fakat bu olanağın devamlılığı, büyük devletler arasında ki çıkar çatışmalarının devam etmesine bağlıydı. Bundan dolayı padişah, bu devletlerin çıkar çatışmalarını artırmak için çalıştı. Bunun için iki kozu vardı.

- 1) Büyük devletlerin elde etmek istediği geniş, zengin bir ülkeye sahip olması.
- 2) Halifelik’’³

Sultan II. Abdülhamid, gerçek manada Avrupalı Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğu üzerinde ki emellerini sezmiş ve bu devletlerin tehlikeli politikalarına karşı elindeki imkanları en iyi şekilde kullanmaya çalışmıştır. Biliyordu ki yanlış bir politika yapmanın bedeli Osmanlı İmparatorluğuna çok ağır olabilir ve telafisi mümkün olmayacak bedeller ödetebilirdi. Bu durum içerisinde Sultan II. Abdülhamid, İslam birliğiyle Halifelik makamını, etkin ve güçlü bir şekilde kullanmaya çalışacak ve Avrupalı Büyük Devletler arasında var olan çıkar çatışmalarının da etkisiyle fevkalade önemli ve hassas bir denge politikası güdecektir.

Avrupalı Büyük Devletler Sultan II. Abdülhamid’in takip ettiği denge politikasını her seferinde boşa çıkartmaya çalışıyordu; özellikle de İngiltere bu amacı taşıyordu, Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupalı Büyük Devletler arasında çıkan problemleri lehine çevirmeye çalışması İngiltere’nin sömürgelerinde ki çıkarlarını da derinden sarsıyordu ve Halifelik makamını da İngiltere ye karşı koz olarak kullanma düşüncesi dahi tehlikenin ne derece etkili olabileceğini gösteriyordu.

3 Erdoğan Yeğen, **Sultan Abdülhamit**, Sentez yayıncılık, İstanbul 2014,s.295

“ 1890’lı yıllarda Abdülhamid, İngiltere’nin Osmanlı Devletine uygulamaya başladığı politikaya karşı bu devlete bazı problemler çıkarmaya başladı. Fakat Avrupa’nın yavaş yavaş iki ittifak grubuna ayrıldığını görünce, taraflardan birisine katılmasının şart olduğunu gördü. Almanya tarafına meyletmeye başladı. Bu durum karşısında İngiltere Osmanlı ülkesindeki muhalefet grubunu daha etkin bir şekilde organize etmeye çalıştı.”⁴

Avrupa’nın Büyük Devletleri her geçen gün biraz daha kutuplaşma ve ortak hareket etme noktasında genel bir politika izliyordu. Ancak, bu durum en fazla da, dönem itibari ile tüm sömürgeci devletlerin genel olarak zenginliklerine gözünü diktiği, Osmanlı İmparatorluğunu etkiliyordu. Son yıllarına gelene kadar Avrupa da takip ettiği denge siyaseti sayesinde varlığını koruma ve devam ettirme yolunu seçen Osmanlı İmparatorluğu’nun mücadele ettiği devletler bir araya geliyor ve Osmanlı İmparatorluğu üzerinde çıkar konusunda uzlaşmacı fikir birliğine varıyorlardı, bu hal içerisinde Sultan II. Abdülhamid’in en çok tehlikeli gördüğü devlet haliyle İngiltere oluyordu.

Avrupa’daki genel duruma bakıldığında İngiltere karşısında yükselen ve Avrupa’nın siyasi dengesini derinden sarsacak olan ve İngiltere gibi dönemin Büyük Devletini oldukça fazla rahatsız edecek olan Almanya da Avrupa’nın bu güçlü devletlerine karşı, yeni ve güçlü bir ittifak arayışına giriyordu, uzun bir zaman Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğünü koruma noktasında destek veren fakat; son zamanlarda bunun aksine Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılması yönünde değişen politika izleyen İngiltere karşısında da Sultan II. Abdülhamid için denge siyasetinde Alman İmparatorluğuna yaklaşması büyük bir fırsat olarak görülecektir. Bu yaklaşma her iki İmparatorluk açısından; İktisadi, siyasi ve askeri alanda boy gösterecek ve bu yaklaşmanın neticesinde İngiltere başta olmak üzere diğer Avrupalı Büyük Devletler açısından hoş karşılanmayacak ve bu yaklaşma bir takım endişelere yol açacaktır.

4 A.e. , s 297

“ Osmanlı İmparatorluğu artık İngiliz karşıtı dönemine girmişti, İngiliz politikası da Rusya’ya karşı takındığı Osmanlı taraftarı tutumdan, daha doğrusu, bu konudaki hayırhah tarafsızlığından vazgeçti. Şimdi sadece Bismarck bir zamanlar muhafazakar Disraeli’nin izlediği tutumu sürdürüyordu. Osmanlı sultanı ve yöneticileri de bunun için Alman desteğini arıyorlardı. Berlin’de sultan adına Prens Bismarck’la görüşen Ali Nizami Bey, Bismarck’tan ordu ve sivil idareyi ıslah edecek uzmanlar isterken “ Osmanlı sultanının Alman ittifak ve desteğini son derece arzu ettiğini de”bildiri.” 5

Osmanlı İmparatorluğu Sultan II. Abdülhamid dönemi itibari ile Avrupa güçler dengesi ve kutuplaşmasında safını belirlemiş ve denge siyasetini Alman İmparatorluğu ile hareket ederek İngiltere başta olmak üzere Rusya ve Fransa’ya karşı hem varlığını korumak hem de gelişmiş Alman İmparatorluğundan, teknik ve askeri konular başta olmak üzere çeşitli yardımlar alarak yenilenme ve güçlenme çabasına girecektir. Osmanlı İmparatorluğu’nun bu yakınlaşmada ki temel nedenleri, Alman imparatorluğu içinde büyük önem teşkil ediyordu.

Avrupalı Büyük Devletler karşısında sömürge yarışına geç giren Alman İmparatorluğu için Osmanlı imparatorluğu ile yakın ilişki kurmak her anlamda Alman İmparatorluğu’nun çıkarına fayda sağlıyordu. Osmanlı İmparatorluğu’nun çok geniş bir toprak parçasının olması ve bu topraklarında yer altı zenginliği açısından oldukça önemli olması, gelişen Alman sanayisi açısından çok büyük bir fırsat sunuyordu ve bu durumu lehine çevirmesi gerekiyordu. Osmanlı İmparatorluğu’nun, Halifelik makamını elinde bulundurması ve İngiltere gibi güçlü olan ve Alman karşıtı bir devletin sömürgelerinde Müslüman nüfusun çoğunluk olması, Alman İmparatorluğunu, İngiltere’ye karşı Osmanlı İmparatorluğu yanına itiyordu. Her iki devlet için de ortak çıkarlar mevcuttu ve bu çıkarlar, her iki devlet açısından da hayati öneme sahipti, zamanın politik şartları kaçınılmaz bir gerçek olarak iki İmparatorluğu birbirine yakınlaştırdı.

5 Ortaylı, **a.g.e.** , s.51

3.1.1 BAĞDAT DEMİRYOLU

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Sultan II. Abdülhamid döneminde Alman İmparatorluğu ile yakınlaşmanın en önemli gelişmesi şüphesiz Bağdat Demiryolunun yapılması olacaktır. Bağdat Demiryolunun yapılması her iki İmparatorluk açısından da büyük bir öneme sahipti, Alman İmparatorluğu çok uzun zamandan beri Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu Mezopotamya topraklarının zenginliğini kendi ülkesine taşımak istiyordu ve bunun içinde Almanya'dan Mezopotamya'ya kadar ulaşacak bir demiryolunun gerekliliğini çok uzun süreden beri hissetmekteydi. Osmanlı İmparatorluğu açısından ise Rumeli'den başlayarak Hicaza kadar ulaşacak olan bir demiryolunun İmparatorluğu kuvvetlendireceği ve bu yolla ülke sınırları içerisinde ulaşım kolaylığı sağlayarak askeri açıdan da bir hareket üstünlüğü getirecek, bu durumda İmparatorluğun çeşitli noktalarında baş gösteren isyan olaylarına daha kısa zamanda müdahale fırsatı doğacak ve memleket kontrol altında tutularak memleket güvenliğine de katkı sağlayacaktı.

Bu durum da açık bir şekilde göstermektedir ki; Bağdat Demiryolu, Osmanlı İmparatorluğu açısından da Alman İmparatorluğu ile yakınlaşmanın verdiği imkanları kullanarak gerek teknik alanda gerek iktisadi anlamda ve hatta askeri alanda dahi ne kadar önemli bir atılım olduğunu açıkça ortaya koyan bir gerçek oluyordu. Bağdat Demiryolu'nun özellikle Anadolu kısmının tamamlanması ile birlikte görülecektir ki, ekonomiye çok büyük canlılık gelecektir, eskisine nazaran. Anadolu'nun içlerinde yetiştirilen ürünler demiryolu ile birlikte nakliye kolaylığı sağladığı için o yıllarda büyük artış gösterecektir. Üretilen hububatların piyasaya daha rahat ulaştırılması demiryolunun güzergahın da ki ahaliye bir nebze ekonomik refah da sağladı.

Bağdat Demiryolu ile birlikte İmparatorluk içinde demiryolu güzergahının çevresinde birtakım hizmet yapılanması da yaşanacaktır: Telgraf hatlarının çekilmesi, postane binalarının inşa edilmesi, askeri birlik ve karakolların kurulması ayrı bir canlılık katacaktır.

“ Almanlara imtiyaz vermek II. Abdülhamid’e, saydığımız nedenlerden ötürü, daha makul gelmekteydi. Ancak Almanlar hattın civarını kendi nüfus fazlaları ile kolonize etmeyi düşlerken, padişah buraları Rumeli muhacirleri için uygun yerler olarak düşünmekteydi. Padişah “ Anadolu-Osmanlı demiryollarının daha şimdiden (Konya ve Ankara’ya ulaştığını) büyük kara geçtiğine ve iktisaden ilerlediğimize” kanaat getirdiğinden, Mezopotamya’ya kadar uzatılacak demiryolunun en hararetli savunucusuydu. Ülkenin asker-sivil yöneticileri güçlenmeyi sağlayacak bir proje olarak görenlerin sayısı az değildi.” 6

Yapılan bu Bağdat Demiryolunun önceden bahsettiğimiz gibi her iki İmparatorluk açısından da ayrı hesaplar tutuluyordu. Alman İmparatorluğu: Berlin den başlayarak Bağdat’a uzanan buradan da Basra’ya kadar ulaşan bir demiryolu uzantısı sayesinde Mezopotamya da elde edeceği zenginlikleri ülkesine rahat ve sorunsuz bir şekilde taşıma gayreti güderek bunun yanında da, ülkesinde barındıramadığı nüfus fazlasını, kurmayı istediği demiryolu civarına özellikle de Tuna ve civarına yerleştirerek buralara zamanla koloni oluşturmayı istiyordu.

Bunun yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu ise farklı amaçlar güdüyordu bu demiryolu meselesinde, ve hiç bir şekilde Alman İmparatorluğunu, Osmanlı toprakları içerisinde bir sömürge güç haline getirme niyetinde değildi. Devlet idarecileri, İmparatorluğun içerisinde tesis edilecek demiryolunun, gelecek açısından iktisadi nedenler başta olmak üzere birçok vazgeçilmez ve göz ardı edilmez faydalarının olacağı kanaatinde hemfikirdiler. Özellikle de Sultan II. Abdülhamid bu yüzyılda yapılacak olan demiryolu sayesinde birbirinden; eğitim, kültür ve ekonomi olarak kopuk olan ve büyük farklılıklar gösteren İmparatorluk toprağını birleştirip farkı gidereceği inancındaydı ve meseleye gereğinden fazla önem veriyordu.

6 A.e. , s.134

3.2. İTTİHAT ve TERAKKİ DÖNEMİ İLİŞKİLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Alman İmparatorluğu ile olan münasebetleri Sultan II. Abdülhamid ile birlikte ileri seviyeye ulaşarak devam etmiş oluyordu. Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi ve belli bir süre sonra Bab-ı ali baskını ile iktidara doğrudan el koyan İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından da Alman İmparatorluğu, önemini koruyan müttefik bir devlet olarak görülmekteydi. Avrupa da kutuplaşan bir güç dengesi boy gösterirken bunlar içerisinde itilaf grubu olarak başı çekecek olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın, Osmanlı imparatorluğuna karşı sergiledikleri düşmanca tavırları İttihat ve Terakki tarafından da bilinen bir gerçektir, özellikle bu grubun içerisinde yer alan devletlerin, Trablusgarp Harbinde İtalya Devletine verdikleri destekle Osmanlı İmparatorluğu'nun kuzey Afrika da kalan son toprak parçasının elden çıkmasına neden olmuş, bunun yanında Rusya'nın Balkanlarda sürdürdüğü Panslavizm ile buraların ahalisini İmparatorluğa karşı nasıl kışkırttığını da çok iyi bilmekteydi. Özellikle de Balkan Harbinde İngiltere, Fransa ve Rusya'nın, Osmanlı İmparatorluğunu Avrupa topraklarından çıkarmaya çalıştıklarını açık bir şekilde görmüş ve tecrübe etmiş oldular.

İtilaf Devletleri'nin, Osmanlı imparatorluğuna karşı takındıkları olumsuz tavırları ve bilhassa İngiltere ve Fransa'nın bu dönemde sürdürdüğü iki yüzlü politikaları, Rusya'nın öteden beri Osmanlı topraklarına göz dikmesi İstanbul ile Çanakkale boğazlarına hakim olma isteği, Osmanlı İmparatorluğu'nun milli bir düşman olarak görmesine haklı bir gerekçe olmasına yetecek bir neden olacaktır. Gün geçtikçe Osmanlı İmparatorluğu İttihat ve Terakki yönetimi olarak Alman İmparatorluğunu kendi çıkarlarına daha yakın bir devlet olarak görecekti ve her fırsatta Alman İmparatorluğuyla olan siyasi ilişkilerini geliştirme yollarına girecekti. 20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde yaklaşan büyük savaş tehlikesi de bu durumu güçlendiriyordu.

“ Üçlü ittifaka gelince, bu ittifakın en güçlü devleti Almanya’ydı Almanya, II. Meşrutiyet’ten beri, özellikle İstanbul’daki elçisi Baron Marşal’ın zekası sayesinde Osmanlı yöneticilerini, bu devletin hakiki ve saf dostu olduklarına ve Osmanlı topraklarında Almanya’nın hiç gözü olmadığına inandırdı. Bu nedenle II. Abdülhamid zamanının da başlayan Türk-Alman yakınlaşması, İttihat ve Terakki Partisi iktidarında daha da gelişti.”⁷

İttihat ve Terakki iktidarı, Alman diplomat ve devlet adamlarının yaptıkları güven telkinlerinden kısa sürede olumlu yönde etkilendiler ve yakınlaşmanın, siyasi ve özellikle askeri alanda Alman İmparatorluğu ile ortak hareket etmenin Osmanlı İmparatorluğu açısından da çok önemli faydalar sağlayacağını düşündüler ve bu düşünce doğrultusunda hareket etmeye başladılar. Ayrıca Alman İmparatorluğu’nun, Osmanlı İmparatorluğu’nun sınırlarında ve sınırlarına yakın olan yerlerinde sömürgelerinin olmaması İttihat ve Terakki iktidarına Alman İmparatorluğuna karşı ayrı bir güven duygusu ve yakınlaşma düşüncesi kazandırıyor.

Alman İmparatorluğu ile ilişkilerin Sultan II. Abdülhamid döneminde olumlu seyriyle devam etmesi ve Bağdat Demiryolu yapım ihalesinin Alman şirketlere verilmesi Alman İmparatorluğunda ekonomik açıdan Osmanlı İmparatorluğuna yakınlaştıracığını ve olası bir askeri hareketlilikte Alman İmparatorluğu’nun, Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğünü mecburi olarak koruma yoluna gideceği düşüncesini taşıyordu İttihat ve Terakki yönetimi. Tüm bu yaşanan gelişmelerin ışığında her halükarda Alman İmparatorluğuna yakınlaşmak ve desteğini almak, Osmanlı İmparatorluğunu yöneten idarecilerin büyük çoğunluğunda verilecek en doğru karar olarak gözükiyordu. Özellikle de bu düşünce İttihat ve Terakki yönetimi içerisinde bulunan asker kişilerce daha güçlü olarak savunuluyordu ve İmparatorluğun varlığını koruma noktasında hayati bir öneme sahip olarak görülmekteydi.

7 A. Şerif Aksoy, **İttihat ve Terakki**, Nokta kitap yayınları, İstanbul 2008,s.92

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, iktidarı 1913 yılında doğrudan eline aldığı zamandan 1918 yılına, mütareke dönemine kadar olan zaman diliminde siyasi olarak Alman İmparatorluğuna oldukça yakın bir ilişki içerisinde olacaktır. Bu durumun bir çok gerekli iktisadi, siyasi, askeri, vb. nedenleri olsa da İttihat ve Terakki iktidarı içerisinde çok önemli bir konumda bulunan Enver Paşa asker kişilerin Alman İmparatorluğu'nun ordusunu yakından tanımaları ve bu ordunun yüksek disiplinli olarak her yönüyle modernize edilmiş ve çağın üstün askeri teknolojilerine de sahip olması, Enver Paşa gibi üst düzey askeri yöneticilerinin Alman İmparatorluğuyla siyasi ilişkilerin ne derece önemli ve gerekli olacağı düşüncesini ortaya koyan en önemli nedenler arasında oluyordu.

20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu her yönden geri kaldığı gibi askeri alanda da çok geri kalmış olarak görülüyordu İttihat ve Terakki'nin asker kişileri tarafından, bu durum neticesinde Osmanlı İmparatorluğu düşman devletlerle baş edemiyor ve girdiği her savaşta ağır mağlubiyetler alıyor, büyük toprak kayıpları yaşıyordu. Bu yaşanan olumsuzluklardan kurtulmanın en önemli yollarından biri de doğal olarak Osmanlı imparatorluğu için tehlike arz etmeyen ve üzerinde olumsuz siyasi emelleri bulunmayan güçlü bir ekonomi ve güçlü bir orduya sahip Avrupa Devleti olan Alman İmparatorluğuyla siyasi ilişkileri oldukça iyi seviyelere getirerek her geçen gün yıkılmaya ve parçalanmaya giden Osmanlı İmparatorluğunu, yapılacak askeri yeniliklerle tekrardan güçlü seviyelere getirmek ve yaşanan toprak kayıplarının önünü kesmek hatta kayıpları telafi etmek ancak ve yalnız Alman imparatorluğu gibi güçlü bir askeri güce ve teknolojiye sahip devletin desteğini sağlamak ve askeri yardımını almakla mümkün olabileceği görüşündeydiler.

Bu temel anlayış içerisinde İttihat ve terakki İktidarı, Alman İmparatorluğu ile siyasi ilişkileri üst seviyeye çıkaracak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinde kaderini bu ilişkilerin neticesine bağlayacaktır.

3.3. İTTİHAT ve TERAKKİ DÖNEMİ EKONOMİK İLİŞKİLER

Osmanlı İmparatorluğu, ekonomik bakımdan 20. Yüzyılın başlarına geldiğinde tamamen çökmüş bir durumdaydı. Uzun yıllar Avrupalı Büyük Devletlerden borç almış ve zamanla alınan bu borçların faizini dahi ödeyemeyecek duruma düştü. Özellikle de İngiltere ve Fransa gibi Devletler, verdiği borçlar nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisini neredeyse yarı sömürge haline getirmiş oluyordu ve bununla da kalmayıp Osmanlı İmparatorluğu'nun üzerinde bir takım emeller besliyor ve çıkarları uğruna Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını her geçen gün biraz daha yok saymaya ve ortadan kaldırmaya yönelik yaklaşım sergiliyorlardı.

Sultan II. Abdülhamid döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun maliyesi artık iflasın eşiğine gelmiş ve son umut olarak 1881 yılı Muharrem Kararnamesi ile Deyun-u Umumiye kurulmuş böylelikle borcu ödenemeyen alacaklı devletler; Osmanlı İmparatorluğu'nun, gelir sağlayan birtakım vergi kaynaklarına el koyma ve işletme yetkisine sahip oluyordu. Yaşanan bu olumsuz gelişmeler Osmanlı İmparatorluğunu ekonomik açıdan ne derece bir olumsuzluk içerisinde kaldığını gösteren bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. İttihat ve Terakki'nin böyle bir mali duruma sahip imparatorluğun yönetimine geldiğini görmekteyiz. Osmanlı İmparatorluğu bu haliyle ekonomik bir yardım almadan ve herhangi bir destek sağlanmadan ekonomik kalkınma hamlesini gerçekleştiremeyeceği biliniyordu.

Avrupalı Büyük Devletler, uzun zaman önce sanayisini geliştirip yüksek ekonomik güce ulaşmışlardı. Osmanlı İmparatorluğu ise sanayisini geliştiremediği gibi bir ziraat memleketi olmasına rağmen verimli ve geniş topraklarını yeteri kadar değerlendirip işletmekten dahi uzak kalmış durumda bulunuyordu. Bu nedenle doğal olarak Osmanlı İmparatorluğu Avrupalı Büyük Devletlerin ekonomik olarak tahakkümü altında kalıyordu.

İttihat ve Terakki iktidarı, bu noktada Alman İmparatorluğundan yana yakın bir ekonomik ilişki kurma politikasına yöneldiler. Çünkü; Siyasi ilişkiler ve ekonomik ilişkiler birbirinden ayrılmaz politikalar olduğundan, Sultan II. Abdülhamid yönetiminden beri Alman İmparatorluğu ile siyasi ve ekonomik bir yakınlık kurulmuş özellikle Bağdat Demiryolunun yapımı aşamasında Almanların kısa sürede demiryolunu tamamlaması ve standart bir kaliteli tekniğe sahip olmaları Osmanlı İmparatorluğunda, Alman teknik imkanlarına ve ekonomik gücüne karşı bir güven duygusu oluşturmuş oluyordu.

Bu yaşanan olumlu geçmişin ve tecrübenin de etkisi ile birlikte Alman İmparatorluğu'nun özellikle de; İngiltere ve Fransa gibi Avrupalı Sömürge Devletlerinin Osmanlı İmparatorluğunda kurdukları sömürge ortamından ve emellerinden uzak durması kurulan samimi ekonomik ilişkilerin temel nedenleri arasında yer almaktaydı. Alman İmparatorluğu için de Osmanlı İmparatorluğu ile ekonomik ilişkileri iyi tutup üst seviyelere çıkarmak hayati öneme sahipti, Alman İmparatorluğu'nun sanayisi diğer Avrupalı devletlere nazaran geç kurulmuş olduğu için bu durumu korumak öncelikli amacıydı. Alman İmparatorluğu sanayisinde ürettiği seri mallara açık pazar bulma arayışı içerisindeydi ve bu ihtiyacını giderebileceği en uygun devlet ise; sanayisi gelişmemiş ve geniş tarım arazisine sahip Osmanlı İmparatorluğu iyi bir fırsat imkanı sunuyordu.

Alman İmparatorluğu için de Osmanlı İmparatorluğu ile iyi bir ekonomik ilişki kurulması ve sürdürülmesi, oldukça önemli bir gereklilikti. İttihat ve terakki yönetimi de Osmanlı imparatorluğunu ayağa kaldıracak dış ekonomik yardımı ve yabancı sermayeyi temin edebileceği en zararsız devlet olarak yine Alman İmparatorluğunu görmekteydi. Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun II. Abdülhamid döneminden itibaren kurulan ekonomik ilişkiler İttihat ve Terakki yönetimi ile birlikte artarak devam etti.

“ 1880’lerden itibaren Osmanlı dış ticaretine damgasını vuran bir gelişme Alman-İngiliz rekabeti ve Osmanlı dış ticaretinde Almanya’nın hızla artan payıdır. 1870’lerde İngiltere dünya pazarlarındaki gücünün doruğuna ulaşmıştı. 1880’lerden itibaren Alman sermayesi demir-çelik, kimya sanayi ve diğer dallardaki üstünlüğü ile devletin ve büyük bankaların desteğini kullanarak, saldırgan bir dış ticaret politikası izlemeye ve İngiltere’yi dünya pazarlarında geriletmeye başladı.

Osmanlı İmparatorluğu, Almanya ile İngiltere ve bir ölçüde Fransa arasındaki rekabetin en yoğun olduğu ve Alman bankalarının ve devletin desteği sayesinde Alman ticaret sermayesinin kazançlarının en belirgin olduğu alanlardan biridir. Örneğin Deutsche Bank, Anadolu ve Bağdat Demiryollarının yapımı için gerekli finansmanı sağlayarak Anadolu’dan Alman sanayii için yeni pazarlar ve hammadde kaynaklarının geliştirilmesine önayak olmuştur. Öte yandan, Alman bankaları Osmanlı İmparatorluğu’nun Almanya’dan yaptığı ithalatın finansmanı için önemli miktarlarda ticari kredi sağlamışlardır.”⁸

Alman İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ile olan ekonomik ilişkisine oldukça önem veriyor ve İngiltere ile olan ticari rekabetinde büyük bir üstünlük sağlıyordu, Osmanlı İmparatorluğu, Sultan II. Abdülhanid döneminden beri İngiltere’ye olan güven duygusunu kaybetmiş ve Alman İmparatorluğundan yana ticari bir yakınlaşma göstermiş oluyordu, bu durum da Alman İmparatorluğu’nun, Osmanlı İmparatorluğu ile olan ticari ilişkilerinde büyük bir ivme kazandırıyor ve Alman sermayesi hızlı bir şekilde Osmanlı İmparatorluğuna giriyordu. Alman bankaları çeşitli finansman imkanları sunuyor böylelikle her iki İmparatorluk açısından da kazançlı görünen bir ekonomik yakınlık oluşuyordu. Bu ekonomik ilişkilerin ve yakınlaşmanın seyri ilerde askeri alanda yapılacak yakınlaşmanın da temellerini oluşturacaktır.

⁸ Şevket Pamuk, **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, 5.bs. , iletişim yayınları, İstanbul 2009, s.211

3.4. İTTİHAT ve TERAKKİ DÖNEMİ ASKERİ İLİŞKİLER

Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu'nun arasındaki askeri ilişkilerin kökeni oldukça eski zamanlara dayanmaktaydı, özellikle Alman İmparatorluğu'nun Avrupa da kazandığı askeri başarılar, Osmanlı İmparatorluğu tarafından takdirle karşılanıyor ve her geçen gün Osmanlı İmparatorluğu'nun çağın gerisinde kalmış ordusunu, Almanların yüksek askeri disiplini ve üstün askeri teknolojik imkan ve desteği ile birlikte köklü bir değişim ve yenileme yoluna gitme düşüncesi kuvvet buluyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu yaklaşımına kayıtsız kalmayacaktır. Böylelikle Alman İmparatorluğu yapacağı silah ve askeri malzeme ticareti ile hem ekonomik kazanç elde edecek hem de siyasi alanda nüfuz ederek, Osmanlı İmparatorluğu'nun politikasını Alman İmparatorluğu lehine çekme fırsatını yakalayacaktır.

Alman İmparatorluğu, Sultan II. Abdülhamid döneminden itibaren yoğun bir şekilde yaptığı silah ticaretiyle ve gönderdiği askeri uzmanları sayesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun ordusuna da nüfuz edebilecek kuvvete gelebilmiş oluyordu. Osmanlı İmparatorluğu için ordu içerisinde reform gerekiyordu, özellikle 1877-1878'de yaşanan Osmanlı-Rus Harbinde ağır bir yenilgi alınmış ve büyük toprak kayıpları yaşanmıştı, ordunun genel durumu oldukça vahim bir haldeydi, askeri teknoloji ve ikmal gücü olarak çok zayıf kalmış, yetişmiş subayların orduda ki oranı oldukça az ve askerlerin genel eğitimi ve askeri talimi olması gerekenden oldukça gerilerdeydi.

Yaşanan olumsuzlukların neticesinde Avrupa da, kara ordusu olarak çok güçlü bir konumda bulunan ve ileri düzeyde bir askeri teknolojiye sahip Alman İmparatorluğundan, ordunun genel ıslahı ve teknik imkanlarını yükseltme yönünde destek alma yoluna gidilecektir. Bu şekilde askeri açıdan da Alman İmparatorluğuyla yakın ilişkinin farklı bir adımı daha atılmış olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğunda askeri ıslahatlar III. Selim döneminden başlayarak gelir, bu zamanlarda, sonradan Alman birliğini kuracak olan Prusya'dan yardım alınmış ve Albay von Goetze getirilerek Türk topçu birliklerini düzenlemeye çalışmıştır ve daha sonraki zamanlarda Sultan II. Mahmud zamanında da Prusya'dan Moltke başkanlığında bir askeri heyet getirildi fakat; beklenen verim elde edilmedi. Osmanlı ordusu genel olarak çok kötü bir vaziyettedir ve böylece gelen uzman askeri heyetten gerektiği kadar fayda sağlanamıyordu. Ancak, Sultan II. Abdülhamid döneminde bu uzman askeri heyetler gruplar ve dönemler halinde yoğun bir şekilde gelmeye devam edecek ve uzmanların yanında bir takım silah ticaret anlaşmaları ile de çok sayıda Alman silahları, Osmanlı ordusuna kazandırılacaktır.

“ Türkiye'ye Alman askeri uzman ve komutanları asıl 1880'lerden itibaren gruplar halinde gelecektir ve 1918'e kadar da, artan Alman nüfuzuna paralel olarak sayıları artacaktır. Bu dönemde Almanya'da askerlik sistemi, von Moltke ve von der Goltz gibi askerlerin propagandasını yaptığı, tüm milleti silah altında tutmayı amaçlayan militarist bir dünya görüşüne dayanmaktadır. Sultan II. Abdülhamid'in saltanatının ilk yılları ordunun ıslahı sorununun varlığıyla başladı. Padişah ordunun ıslahını ele aldığında, Alman otoritaryanizminin orduda politikayı da önleyeceği fikrindeydi.”⁹

Osmanlı İmparatorluğu, Sultan II. Abdülhamid döneminden sonra her yönüyle ordunun kaderini Alman İmparatorluğundan getirilmiş uzman kadroların eline bırakmış oluyordu. Aslında kara ordusun da Alman askeri uzmanlarından yararlanmak yalnızca Osmanlı İmparatorluğu'nun benimsediği bir politika değil, aynı dönemde; Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda da görülmekteydi ve Rus çarlığında ise bu durum çok daha eskilere dayanmaktaydı. Böyle bir durum da Alman İmparatorluğu'nun askeri güç ve deneyiminin de ne kadar önemli olduğu gerçeğini yansıtan bir örnek oluyordu.

9 Ortaylı,**a.g.e.** , s.103

Sultan II. Abdülhamid döneminde başlayan Alman İmparatorluğu ile askeri yakınlaşması İttihat ve Terakki döneminde de artarak devam edecektir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasını engelleyecek ordu ıslahatının ve teknik donanımın ancak, Almanların askeri desteğini alarak ve teknik donanımını sağlayarak bu olumsuz gidişatın durdurulacağına inanılıyordu.

Alman İmparatorluğu'nun göndermiş olduğu uzman askeri kadrosu, da Alman yüksek makamlarını Osmanlı İmparatorluğu ile işbirliği içerisinde girilmesi gerekliliğine dair inandırıcı çalışmalarda bulunmuştur. Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri silah ve teknik ihtiyaçlarını Alman fabrikalarında üretilen araç ve gereçlerle giderme yoluna gittiler bu şekilde Alman ekonomisine büyük oranda pazar yolu da açılmış oluyordu. Alman İmparatorluğundan getirilen askeri uzmanlar Osmanlı ordusunun Alman silah, teknik ve imkanlarıyla teçhiz edilmesinde ayrıca önemli bir rol üstlenmiştir.

İttihat ve Terakki döneminde de, Alman imparatorluğu ile olan ilişkilerin artarak devam etmesinde; İttihat ve Terakki içerisinde bulunan bir çok yüksek rütbeli askerler tarafından, Alman askeri gücü ve Teknik imkanlarını büyük bir hayranlıkla takip etmesinden ve bu askerlerin büyük kısmının askeri eğitimlerini uzun yıllar, Alman İmparatorluğu'nun gönderdiği uzman askeri eğitimcileri tarafından şekillenmesinden de ileri geliyordu. İttihat ve Terakki iktidarı tarafından Alman İmparatorluğu ile yaşanan siyasi ilişkilerin temelini askeri işbirliğine dayalı bir politika oluşturuyordu. İttihat ve Terakki yönetimi yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun genelinde Alman İmparatorluğuna karşı askeri-sivil bir hayranlık yaygınlaşıyordu bu durumun en önemli nedeni ise Alman İmparatorluğu'nun diğer Avrupalı devletlerde olduğu şekliyle İmparatorluk üzerinde kötü emeller taşımamasından kaynaklı olduğu görülüyor.

“ Buna rağmen 1908 Meşrutiyet devrimi ve 1909’da Sultan Abdülhamid’in tahttan indirilmesiyle iktidara geçen Jön Türk grubunun Almanya’ya karşı tutumun da bir farklılık yoktu. “Alman malumat-ı askeriyesi” ve “Alman malumat-ı fenniyesi” o sıralar basında, aydınlar, asker-sivil yöneticiler arasında en çok duyulan sloganlardı.”¹⁰

Osmanlı İmparatorluğunda, İttihat ve Terakki yönetimiyle süren Alman hayranlığı Osmanlı İmparatorluğu’nun siyasi ilişkilerini her yönüyle Alman İmparatorluğuna bağlayacaktır. Önceki yıllar da büyük devletlerin desteğini sağlayarak Osmanlı İmparatorluğu’nun varlığını devam ettirebilmeye yönelik denge politikasını sürdürmeye devam edeceklerdir. Aslında yürütülen bu politika Sultan II. Abdülhamid’in takip ettiği denge politikasının devamı oluyordu. II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında da Osmanlı İmparatorluğu büyük toprak kayıpları yaşamaya devam ediyordu, Trablusgarp’ta İtalyanlara karşı yürütülen savaş kaybedilmiş Afrika toprakları elden çıkmış bunun dışında Balkan Harbi patlak vermiş ve Rumeli toprakları yaşanan ağır yenilgiyle birlikte elden çıkmış oluyordu.

İttihat ve Terakki yönetimi özellikle Mahmut Şevket Paşa’nın Sadrazamlığı döneminde Balkan Harbi sonrası ordunun tamamen bu geri kalmışlık ve zayıflıktan Almanların askeri gücü ve teknik üstünlüğünü kullanarak kurtulmanın gerekliliğine inanıyordu. Mahmut Şevket Paşa kendisi de Alman İmparatorluğunda askeri eğitim almış biri olarak, Alman İmparatorluğunu ve askeri gücünü hem yakından tanıyor hem de ordunun ancak, Alman İmparatorluğundan getirilecek askeri uzman ve komutanların eliyle kötü vaziyetten kurtulacağına inanıyordu. İttihat ve Terakki yönetimi özellikle de Balkan Harbinden sonra Alman askeri uzman ve komutanların gelmesine yönelik çalışmalara hız ve öncelik verdiler.

10 A.e. , s.121

“ Almanya dışında büyük devletler Osmanlı İmparatorluğu’nu taksim anlaşmalarına girmişlerdi. 1908 Haziranı’ndan Çar II. Nikola ve VII. Edward arasında yapılan Reval görüşmesi, paylaşma için bir başlangıçtı. Alman İmparatorluğu taksimcilerin arasında yer alamadığı için, Osmanlı İmparatorluğu’nun Asya’daki, topraklarının bütünlüğünden yana görünüyordu ve yeni yönetim bundan dolayı Alman yandaşı idi. Almanya’ya tamamıyla teslim olma politikası yeni dönemde Abdülhamid devrindeki boyutlara ulaştı. 20. Yüzyıl başında Osmanlı ordusu bir ölçüde, çağdaş ölçülere yaklaşmıştı. Yeni silahlar ve strateji bilgisi, gelişen demiryolları orduya hareketlilik kazandırabilirdi. Ancak bu gelişme tamamıyla Prusya geleneklerine ve sistemine paraleldi. Aslen denizciliğe önem vermesi gereken Osmanlı İmparatorluğu’nun Almanya ve Avusturya-Macaristan gibi kıta devletlerinin ittifakına yaklaşmasını hazırlayan önemli bir etkende kanımızca bu sistem paralelliğidir.”¹¹

Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa devletleri içerisinde Alman İmparatorluğu haricinde toprak bütünlüğüne saygılı bir devletin kalmadığı açık bir şekilde görülmeye başlamıştı özellikle uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğü ve varlığının devamı konusundaki ihtilafları ile ortaya çıkan İngiltere ve Rusya bu konularda Reval görüşmesinde genel bir görüş birliğine varmış oluyordu. Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde bulunan İttihat ve Terakki için bu yaşanan gelişmeler Alman İmparatorluğu ile kurulan askeri ilişkilerin ne derece önemli olduğunu ve askeri temelli siyasi ilişkilerinde kaçınılmaz ve vazgeçilmez bir gerçek olduğu kesin olarak anlaşılıyordu.

Özellikle de Balkan Harbinden sonra ordu içerisinde Alman askeri heyetinin varlığı ve etkisi artacaktır. Askeri ilişkilerin ışığında Osmanlı İmparatorluğu, askeri ve siyasi olarak Almanlarla müttefik konuma gelme yolunda ilerleyecektir. Böylece siyasi, ekonomik ve askeri olarak Alman İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu’nun her alanında etkisi altına alacaktır.

11 A.e. , s.122

Osmanlı İmparatorluğunda İttihat ve Terakki yönetimiyle birlikte gerek askeri komuta kademesinde olsun gerekse sivil resmi kurumlarda, güçlü bir Alman hayranlığı oluşacaktır. İttihat ve Terakki iktidarı askeri işbirliğinin etkisiyle birlikte Alman İmparatorluğu'nun, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde ki ekonomik ve siyasi çıkarlarına da göz yumacaktır. Çünkü, Alman İmparatorluğu ile kurulacak siyasi ilişkiler Osmanlı İmparatorluğu için çok önemlidir ve her iki İmparatorluğun da çıkarları birçok ortak noktada buluşmakta idi. Osmanlı İmparatorluğunu yöneten İttihat ve Terakki için Alman İmparatorluğu'nun askeri gücünü ve teknolojisini Osmanlı ordusunda kullanarak İmparatorluğun kötü gidişatını durdurmaktan başka çare kalmadığı genel bir kanı idi.

İttihat ve Terakki yönetimi Alman İmparatorluğu'nun güçlü askeri imkanlarına ve gelişmiş teknolojisine güvenerek işbirliğine girecek ve böylelikle Alman İmparatorluğu'nun ekonomik çıkarları doğrultusunda, I. Cihan Harbine girecektir. Böylece Alman İmparatorluğu'nun uzun zamandır olası bir Cihan Harbi için Osmanlı İmparatorluğunu yanında görmeyi çıkarları gereği zaruri görüyordu ve bu amaçla askeri işbirliği olarak gönderdiği askeri uzman heyetlerinin çalışmaları başarılı neticesini vermiş oluyordu.

3.5. I.CİHAN HARBİNDE KURULAN MÜTTEFİKLİK ve SİYASİ İLİŞKİLERİN NETİCESİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Alman İmparatorluğu ile olan köklü ilişkilerinin Sultan II. Abdülhamid ile birlikte ayrı bir yoğunluk kazanması ve İttihat ve Terakki'nin iktidarı ele geçirmesinin ardından siyasi ilişkiler beraberinde ekonomik ve askeri ilişkileri de birlikte getirmiş oluyordu ve bu ilişkiler her geçen gün güçlenerek devam ediyordu.

İttihat ve Terakki yönetiminin Alman imparatorluğuna duyduğu hayranlık her kesim tarafından bilinen bir gerçektir özellikle de Bab-ı ali baskını sonrası yönetime doğrudan el koyan, İttihat ve Terakki yönetiminde bulunan Enver Paşa ve önemli mevki ve kademedeki silah arkadaşlarının ve devletin yönetimin de bulunan önemli bir takım devlet adamlarının da Alman imparatorluğu ile kurulan bu siyasi ilişkilerin elzem olduğu kanaatinde hemfikir bulunuyorlardı. Siyasi ilişkilerin neticesinde yaklaşan büyük savaş tehlikesi, ordusunu Almanların askeri imkan ve teknikleriyle yenilemeye çalışan Osmanlı İmparatorluğunu, Alman İmparatorluğuna daha çok yakınlaştıracaktır.

Osmanlı İmparatorluğunda Harbiye Nazırı ve daha sonraları Başkumandan vekili olarak önemli bir mevkide bulunacak olan Enver Paşa, İmparatorluğun kaderini elinde tuttuğu zaman içerisinde Alman İmparatorluğu ile kurulacak ilişki ve müttefikliğin; Osmanlı İmparatorluğunu, askeri yönden ancak, Avrupa'nın en güçlü kara ordusu olarak gördüğü Alman İmparatorluğu'nun askeri desteği ve ortak hareketi kurtaracak ve eski gücüne ulaştıracak, böylelikle kaybettiği topraklarını tekrar elde etme imkanı bulacağı inancındaydı. Enver Paşa, Alman İmparatorluğunda askeri ateşe olarak görev yaptığı zamanlarda Alman İmparatorluğu'nun, askeri gücünü yakından tanıma fırsatı bulmuş ve İttihat ve Terakki yönetiminde önemli konum ve mevkide bulunduğu zaman içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun, siyasi ve askeri tercihini genel olarak Alman İmparatorluğu yanlısı olarak kullanmasında çok etkili olacak.

Enver Paşa, İttihat ve Terakki yönetiminde şüphesiz olarak en önemli ve etkili isim olarak ortaya çıkmaktaydı, hususi olarak 1913 yılında Bab-ı ali baskını sonrası yönetime doğrudan müdahil olan İttihat ve Terakki içerisinde ağırlığını ve gücünü en çok hissettiren devlet adamı olarak ortaya çıkıyordu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim politikasında nerdeyse belirleyici tek insan olarak otoritesini arttırıyordu.

Enver Paşa'nın, Alman İmparatorluğuna karşı olan yakın ilgi ve alakasına Alman İmparatorluğu da oldukça önem veriyordu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun asıl yöneticisi olarak Enver Paşa'yı önemli görüyorlar ve bu yakınlıklarını her fırsatta Enver Paşa'ya hissettiriyorlar ve Osmanlı imparatorluğuna gönderdikleri büyükelçiler ve askeri yetkililer ile müttefikliğin ve her türlü siyasi ve askeri ilişkilerin önemini Osmanlı İmparatorluğuna kabul ettirmeye çalışıyorlardı. Kısa bir zaman içerisinde dünyada ki genel siyasi durumun vermiş olduğu güvensizliğin etkisiyle de Osmanlı İmparatorluğunda Enver Paşa haricinde bazı üst düzey Osmanlı yönetici devlet adamları da Alman İmparatorluğu ile müttefiklik ve askeri-siyasi ortak ilişkileri gerekli görüyorlardı.

Osmanlı İmparatorluğu, artık güçlü bir Avrupalı devlet olan Alman İmparatorluğu'nun; siyasi ve askeri desteğini alarak varlığını koruma ihtiyacını iyice hissetmiştir. Bu zamanlarda Avrupa da İtilaf blok'u oluşmuş ve bir çok devlet silahlanma yarışına hızla girmişti. Osmanlı İmparatorluğu da bu hal ve şartlar içerisinde tarafını belli ederek bir koruyucu devlet bulmak zorunda olduğunu biliyordu. Avrupa'nın güçlü devletlerinden olan İngiltere ve Fransa, Rusya ile de ortak noktada anlaşarak, Osmanlı İmparatorluğunu tamamen gözden çıkarıp paylaşma planlarını yapıyordu. Doğal olarak bu durum da Osmanlı İmparatorluğunu Alman safına çeken geçerli bir başka neden olarak ortaya çıkmaktaydı. İttihat ve Terakki yönetiminde Alman imparatorluğuyla Müttefik olmaktan başka çıkar yol kalmadığı yaklaşan büyük savaş tehlikesin de net olarak gözüktü.

“ Sadrazam Said Halim Paşa bir gün elçi von Wangenheim’in Almanya’nın Türkiye ile eşit şartlar altında bir anlaşma yapmak istediğini kendisine açmış olduğunu bize bildirmek üzere Enver Paşa’yı, Halil Bey’i ve beni yanına çağırdı. Bizim, görüşlerimizi sordu. Hepimiz şu kanıdaydık ki, varlığını koruyabilmesi için Türkiye’nin böyle bir Avrupa devleti ile anlaşma yapması gerekliydi ve Türkiye ancak bilim, sanat, sanayi ve ticaret bakımından bu derece ilerlemiş bir devletin yardımıyla kendi varlığını ve gelişmesini sağlayabilirdi.”¹²

Görüldüğü kadarıyla Osmanlı imparatorluğu, yönetim kademesi olarak, Alman İmparatorluğu’nun yapacağı yardımın etkisiyle sırf İmparatorluğun varlığını koruyabilmek adına yaklaşan büyük savaşta safını Alman İmparatorluğu’nun yanında belirlemeye başlamış oluyordu. Alman İmparatorluğu’nun Avrupa’da yalnızlaşması ve güçlü devletlerden İngiltere ve Fransa’nın da Rus Çarlığını da yanlarına alarak bir blok oluşturmaları ve hızlı bir şekilde silahlanmaları Avrupa’da genel ortamı günden güne germekte ve yaklaşan bir Cihan Harbi’nin adeta hazırlıkları yapılmaktaydı.

Alman İmparatorluğu’nun, Avrupa kıtasında bu güçlü devletlerin kıskacında kalma ihtimali dahi, olası bir savaş tehlikesinde Alman İmparatorluğu’nun sonunu getireceğini çok iyi biliyorlardı. Bu durumun neticesinde; Doğuda geniş bir coğrafya’ya hakim olan ve özellikle de Rusya gibi bir devlete sınırı bulunan ve uzun zamandır düşman olan Osmanlı İmparatorluğunu kendi safına çekmesi ve müttefik olarak hareket etmesi Alman İmparatorluğu açısından hayati bir politik gerçek olarak kendini göstermekteydi. Alman İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu’nun yönetimine hakim olan, etkin bir asker ve devlet adamı olarak kendini öne çıkartan Enver Paşa ve Talat Paşa’nın da var olan Alman hayranlıklarını kullanmak suretiyle Osmanlı imparatorluğunu müttefik bir devlet haline getirmeye muvafık olmuştur.

¹² Yılmaz, a.g.e. , s.57

“ Diğer taraftan en nüfuzlu Jön-Türk ricali arasında bu günlerde şöyle düşünönerler bulunuyordu:<< Osmanlı Devleti şimdiye kadar büyük devletlerden yalnız Almanya’dan mülken zarar görmemişti. Almanya, Abdülhamid saltanatının ikinci yarısından beri Osmanlı Devleti’nde iktisadi menfaatler arıyor idiye İngiltere ve Fransa bu hususta Almanya’yı geride bırakmış değiller miydi? Hatta son zamanlarda da ondan daha az aç gözlü davranıyorlardı . Madem ki bu iki devlet Osmanlı Devleti’ni Rusya’nın yıkıcı emellerinden korumak üzere bir ittifaka yanaşmıyorlardı; bu halde Almanya ile anlaşmak bu günlerin büyük, dağdağalı siyaset gürültüleri içinde hiçte fena bir teşebbüs olmazdı.>>” 13

Osmanlı İmparatorluğu’nun yaklaşan büyük savaş tehlikesinde tarafsız kalması pek mümkün görünmüyordu, özellikle de İngiltere ve Fransa gibi devletlerin Osmanlı İmparatorluğunu toprak bütünlüğü olarak devamını istememesi diğer yandan Rusya gibi tehlikeli bir devletin Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki düşmanca politikalar sergilemesi Osmanlı İmparatorluğunu her yönüyle Alman taraftarı yapmaya yetiyordu.

Alman İmparatorluğu, I. Cihan Harbine hazırlanırken bir takım savaş stratejileri izlemekten geri kalmıyordu ve bu izlediği savaş stratejisine göre: çıkacak olası bir savaşta Alman İmparatorluğu, itilaf blok’unda bulunan Fransa’yı kolay yenilebilen bir devlet olarak görmekteydi ve Fransa ile yapacağı savaşın neticesini kısa sürede aldığı takdirde yönünü Rusya’ya çevirebilecek ve tüm gücüyle Rusya’ya saldırıp buralarda da büyük başarılar elde etmesi gerekiyordu. Ancak, Alman İmparatorluğu’nun Fransa ile gireceği mücadele sürecinde Rusya’ya sınır olan bir başka devletin de Rusya’yı doğudan oyalaması gerekiyordu ki, böylece Rusya iki cephe arasında sıkışarak kuvvetlerini bölmek zorunda kalsın ve Alman İmparatorluğu, Rusya ile daha rahat mücadele ederek en kısa sürede netice alabilsin.

13 Süleyman Kani İrtem, **Meşrutiyetten Mütarekeye (1909-1918)** Haz:Osman selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 2004, s.561

Alman İmparatorluğu için Rusya'yı doğu cephesinde oyalayabilecek en önemli devlet Osmanlı imparatorluğuydu, bu açıdan bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkması kuvvetle muhtemel olan I. Cihan Harbinde muhakkak surette Alman İmparatorluğu'nun safında yer alması müttefik olması gerekiyordu. Uzun zamandan beri göndermiş olduğu askeri uzman heyetlerin ve komutanlarının çabasıyla da aslında bu ortamı Alman İmparatorluğu hazırlamış oluyordu ve daha öncede bahsetmiş olduğumuz gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim kademesinde bulunan İttihat ve Terakki'nin asker kökenli devlet adamları da Alman İmparatorluğu ile kurulacak olan her türlü askeri-siyasi ilişkilere ve müttefikliğe hazırdılar.

Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu'nun artık her yönüyle çıkarları örtüşmüş oluyor ve vazgeçilmez gözükmekteydi. Osmanlı İmparatorluğu, Almanların askeri desteğini alarak ve Alman İmparatorluğu'nun savaş gücüne güvenerek bir ittifak girişiminde bulunmaya başlayacaktır.

“ Osmanlı Devleti 22 Temmuz'da İstanbul'da ittifak için Almanya'ya başvurmuş ve II. Wilhelm'in isteği üzerine Almanya, Osmanlı Devleti'yle ittifak görüşmelerine başlamıştır.

İttifak görüşmeleri 27 Temmuz'da İstanbul'da başlamış ve 2 ağustos 1914'te de Türk-Alman ittifakı imzalanmıştır. İtilaf devletleri taraftarı olarak bilinen Maliye Nazırı Cavit Bey ile Bahriye Nazırı Cemal Paşa ve kabinenin diğer birçok üyeleri, bu gizli görüşmelerden haberdar edilmemişler, ancak ittifak imzalandıktan sonra kendilerine haber verilmiştir.

Bu ittifaka göre:

- 1) İki devlet, Avusturya ve Sırbistan arasında çıkan bir anlaşmazlıkta tam bir tarafsızlık göstereceklerdir.
- 2) Rusya'nın aldığı askeri tedbirler sonuna da, Avusturya ve Rusya savaşa tutuşur ve Almanya da Avusturya'nın yardımına gitmek zorunda kalırsa, Osmanlı Devleti de savaşa katılacaktır.
- 3) Osmanlı Devleti tehdit altında kalırsa Almanya, Osmanlı Devleti'ni silahla savunacaktır.

- 4) İttifak 1918 yılı sonuna kadar devam edecek ve taraflardan biri feshetmezse, beş yıl için yeniden yürürlükte olacaktır.”¹⁴

Osmanlı İmparatorluğu, I. Cihan Harbi patlak verdiği zamanlarda artık müttefik devlet olarak Alman İmparatorluğu'nun yanında yerini almış oluyordu. İtilaf devletleri Osmanlı İmparatorluğu'nun hiçbir şekilde, çıkan savaşta taraf olmasını istemesede, özellikle de Rusya bu duruma karşı çıkıyordu. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu kararlılığını korumuş ve yapılan anlaşmada olduğu gibi taraf belirlendi, dönemin kabinesi ve birçok devlet adamının görüşü ve oluru alınmadan Sadrazam Said Halim Paşa, Talat paşa ve Enver paşa haricin de kimsenin bilgisi olmadan, bir oldu bittiye getirilmek suretiyle kabul edilmiş olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu, I. Cihan Harbine Almanların askeri kontrolü ve desteği ile giriyordu, her ne kadar Alman İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu müttefik olup savaşa birlikte girseler de Osmanlı İmparatorluğu'nun yetersiz düzeydeki ordusuna ve komuta kademesine güvenmeyecek ve birçok üst düzey rütbeli subay kadrosunu da Osmanlı İmparatorluğuna gönderecektir. Osmanlı imparatorluğu da bu durumu olumlu karşılayacak ve girilen bu savaşta ordunun en kritik noktalarını Alman komutanlara bırakacaktır.

Görüldüğü gibi İttihat ve Terakki iktidarında Alman İmparatorluğu ile kurulan siyasi ilişkilerin en önemli sac ayağını askeri ilişki oluşturuyordu. Asker kökenli birçok İttihatçılar, özellikle de Enver paşa gibi, Alman İmparatorluğu'nun askeri gücüne her yönüyle güvenmişler ve bu güven siyasi ilişkileri, Osmanlı İmparatorluğu açısından askeri bir ilerleme ve İmparatorluğu eski kudretine kavuşturma merhalesi olarak kendini gösterecektir.

¹⁴ Armaoğlu, a.g.e. , s.103

3.5.1. I. CİHAN HARBİNDE OSMANLI CEPHELERİ

“ Gerek Almanya, gerekse Osmanlı Devleti, Harbe başlarken, Rusya ile İngiliz İmparatorluğu içindeki Müslümanları ayaklandırmanın bu iki devlete büyük meseleler çıkaracağını ümit etmişlerdi. Osmanlı Padişahı'nın Halifelik sıfatının bu konuda önemli rol oynayacağı hesap edilmişti. Bu düşünceden hareketle, Şeyhülislam 23 Kasım 1914'te “Cihad-ı Mukaddes” ilan ederek, Kırım, Türkistan, Hindistan, Afganistan ve Afrika Müslümanlarını Hristiyan milletler olan İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı savaşa davet etti. Fakat bundan istenen ve beklenen neticeler elde edilemedi ve hatta aleyhe bir gelişme gösterdi.” 15

Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde bulundurduğu Halifelik makamına çok güvenen Alman İmparatorluğu bu gücü kullanarak İngiltere'yi çok zor duruma düşüreceğini hesap ediyordu. İngiltere'nin en önemli sömürgesi olan Hindistan nüfusunun içerisinde büyük oranda Müslüman nüfus barınıyordu bunun yanında sömürge yollarına giden Mısır ve diğer stratejik öneme sahip geçiş güzergahında yine Müslüman nüfus hakimdi, buralarda yaşayan Müslüman kesim yapılacak Mukaddes Cihad çağrısında İngiltere'yi oldukça zora sokacak ve hatta buralara açılacak cephelerle İngiltere'nin sömürgeleriyle bağlantıları da kesilecekti.

Osmanlı İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu ile yaptığı savaş planlarında: Doğu Anadolu ve Kafkaslarda, Rusya'ya karşı bir cephe açarak buradan Türkistan Müslümanlarıyla bağlantı kurmak, Süveyş kanalı ve Mısır civarında ayrı bir cephe açarak İngilizlerin sömürge yollarını kesmek için çaba sarf etmekte ve bu uğurda bir çok cephede savaşmaktaydı. İngiltere ve Fransa ise Alman-Türk müşterek savaş planlarını boşa çıkartmak için Irak ve Suriye- Filistin hattında saldırıya geçecek ve Yemen tarafında yerli halkı da Osmanlı İmparatorluğuna karşı kıskırtarak isyan çıkartacak ve bu yolla Osmanlı İmparatorluğunu birçok cephede zor duruma sokacaktır.

15 Yılmaz, a.g.e. , s.110

Kafkas Cephesi:

“ Güney Kafkasya ve Kuzey İran’a Rus ordusunu geriden çevirmek ve imha etmek için, 20 Aralık 1914’te Enver Paşa, 150.000 kişilik Türk kuvvetini, Sarıkamış-Urmiye genel istikametinde taarruza geçirmiştir. Bu cephede Rusya’nın da yaklaşık 160.000 kişilik kuvveti bulunuyordu. Taarruz 22 Aralık 1914’ten 19 Ocak 1915’e kadar devam ettiyse de, yüksek dağlar, yolsuzluk, soğuk, açlık ve tifüs sebebiyle Türk kuvvetleri 90.000 kişilik bir kayıp vermesine rağmen Rus cephesinin arkasına düşülememiş ve plan gerçekleştirilememiştir.” 16

Alman İmparatorluğu’nun Avrupa da ki cephesinde rahatlaması için ve Türkistan halkı ile bağ kurabilmek için Almanların görüş ve direktifleriyle açılan bu cephede istenilen başarı sağlanamamış ve Osmanlı ordusu ağır bir kayıp vermek suretiyle Alman savaş planının ilk adımını bu cephede atmış oldu.

Kanal Cephesi:

Süveyş kanalı cephesi İngilizlerin, sömürgelerinden batı cephelerine sağladığı askeri sevkiyatını engellemek için ve açılacak Çanakkale cephesine yardım ve ikmalini kesmek için açılmış bir cepheydi Alman imparatorluğu için de en önem verdikleri cephelerden biriydi fakat, İngilizlerin kuvvetli yığınak yapmaları ve Mısır’a ulaşamayan demiryolu ağının olmaması üstelik Bağdat Demiryolunun ise sürekli sabote edilerek gelen takviyelerin kesintiye uğraması gibi bir çok nedenden ötürü başarı elde edilemedi. Bu harekatı bizzat Bahriye nazırı Cemal Paşa yürütmüş oldu.

Irak Cephesi:

İngilizler tarafından açılan bu cephenin asıl amacı ise, elinde bulundurmuş olduğu petrol bölgelerini kontrol altında tutarak bu coğrafyadan Osmanlı İmparatorluğunu uzaklaştırmak hem de Ruslarla İran üzerinden birleşerek yardım etmek istiyordu.

16 A.e. , s.111

Hicaz ve Yemen cephesi:

Osmanlı İmparatorluğu'nun üçlü ittifak içerisinde savaşa girmesi İngiltere'yi oldukça tedirgin etmekteydi, Süveyş kanalının ve Hindistan sömürgesi tehlike altına girmişti, buraları korumak zorundaydı. Halifelik makamının Cihad çağrısını Araplar kabul ederse İngilizlerin bu coğrafyadaki sömürgelerinin sonu gelebilirdi. İngiltere hızlı hareket ederek Hicaz ve Yemen bölgesinde faaliyetlere girerek, buradaki ileri gelen kabile reisleriyle anlaşta ve Osmanlı imparatorluğuna karşı isyan hareketleri başlatarak yeni cephele açtı ve bu çalışmalarında başarılı oldu Osmanlı bu cephele de fazla tutunamayarak geri çekilmek zorunda kaldı.

Çanakkale Cephesi:

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Cihan Harbi İçerinde olduğu zaman diliminde en önemli cephesi şüphesiz Çanakkale olacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nun var olma veya yok olma mücadelesi verdiği ve İtilaf Devletleri'nin ise Osmanlı İmparatorluğunu saf dışı bırakarak Almanlar karşısında zor durumda bulunan müttefikleri Ruslara karadan ulaştıramadıkları yardımı boğazları geçerek deniz yoluyla ulaştırabilmek adına açmış olduğu bir cepheydi.

“ 1915 yılı Nisan ayın da Müttefikler Üçlü bir hedef güderek Çanakkale hareketini başlatmışlardır. Amaçları; Osmanlı Devletini savaş dışı bırakmak, Boğazlar yoluyla Rusya'ya yardım yapmak ve orta Avrupa'da bulunan Alman-Avusturya ordularını arkadan çevirmektir.

Şubat ortalarına doğru, İngiliz ve Fransız donanmalarına mensup Harp gemileri, boğazları kapatan Türk kuvvetlerine ateş açmaya başladılar. İtilaf devletleri donanması, 4 hafta devam eden planlı bir saldırıdan sonra, 18 Mart'ta Boğaz'ı geçmek istemişse de, bu teşebbüsünde muvaffak olamamış ve çekilmek zorunda kalmıştır.” 17

SONUÇ

İttihat ve Terakki dönemi Almanya-Osmanlı siyasi İlişkileri'nin ele alındığı bu çalışmamızda 20.Yüzyılın ilk çeyreğın de iki büyük İmparatorluğun birbiriyle olan yakınlaşmasının ve bu yakınlaşmanın çeşitli alanlarda ortak ilişkilere dönüşmesini her yönüyle ele alınmaya çalışıldı. İttihat ve Terakki dönemine gelmeden önce Osmanlı İmparatorluğu'nun üç kıtaya hükmettiği son zamanlarında tahtta bulunan Sultan II. Abdülhamid dönemine de ışık tutulmuş ve görülmüştür ki; Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu'nun siyasi ilişkilerinin en önemli temelleri bu dönemde atılmaya başlanmıştır.

Sultan II. Abdülhamid her şeyden önce İmparatorluğun yıkılmaya başladığı zamanda denge siyaseti gütmeye çalışarak İmparatorluğun varlığını ve devamını sağlamaya çalışıyordu. Uzun süre tahtta kaldığı zaman zarfında oldukça güçlü bir siyasi tecrübe edinmiş ve Avrupa'nın Büyük devletleri olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı imparatorluğu üzerinde nasıl bir siyasi emellerinin olduğunu gayet iyi ve doğru bir şekilde anlamış bir Padişahı. Büyük Devletlerin İmparatorluk üzerindeki çıkarlarını kullanarak tehlikeyi uzaklaştırabilmeyi başarabiliyordu, fakat 20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde özellikle İngiltere, Fransa ve Rusya gibi Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğu aleyhine fikir birliği sağlayınca, Sultan II. Abdülhamid özellikle İngiltere'ye karşı, Avrupa da güçlü bir siyasi rakip olarak ortaya çıkan Alman İmparatorluğu ile yakınlaşmaya başladı ve bu şekilde denge siyasetine devam etme gereği hissetti.

Osmanlı İmparatorluğu özellikle 1877-1878 yılların da Rus Çarlığı ile girmiş olduğu savaştan ağır yenilgi alarak çıkmasından sonra İmparatorluk büyük toprak kayıpları yaşamış oldu. Bu durum Osmanlı ordusunda güçlü bir askeri reform yapma ihtiyacı olduğunu açığa çıkardı. Sultan II. Abdülhamid ordunun eğitim ve modernize işlemlerini Alman İmparatorluğundan gelecek askeri uzmanlarla yapma düşüncesindeydi. Bu kararı almasında en etkili faktör ise denge siyaseti gereği en zararsız devletin Alman imparatorluğu olması idi.

Alman İmparatorluğundan gelen askeri heyetin çalışmaları Sultan II. Abdülhamid ile başlamış oldu. Bunun yanında Almanlar siyasi birliğini geç kurmanın vermiş olduğu olumsuz durumdan kaynaklı olarak, gelişen sanayisine hammadde arayışında bulunuyordu. İngiltere ve Fransa daha önceleri sanayisini geliştirmiş devletler olarak dünyadaki birçok yeri sömürge haline getirmiş oluyordu. Almaya için ise Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş ve verimli toprakları çok ideal bir hammadde alanıydı çünkü, Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişmiş bir sanayisi olmadığı için hem bu kaynakları ikili ilişkiler yoluyla ülkesine taşıyabilir hem de üretilen mallarına açık pazar olabilirdi.

Sultan II. Abdülhamid'in Bağdat Demiryolu İnşası projesini Alman şirketlerine vermesi ile birlikte Alman İmparatorluğu'nun ekonomik temelli yaklaşımı daha ileri boyutlara ulaşmış oldu. Bununla birlikte Alman İmparatorluğu Avrupa da, sömürge yarışından kaynaklı bir kutuplaşma ve silahlanma yarışında yalnızlaşıyor ve sevilmeyen bir devlet haline geliyordu Osmanlı İmparatorluğu ise bu durumda, Alman İmparatorluğu için geniş coğrafyası, fazla nüfusu ve elinde bulundurduğu Halifelik nüfuzu ile Alman İmparatorluğu için çok önemli potansiyel bir Müttefik olarak gözüküyordu, yaklaşan büyük savaş tehlikesinde.

Osmanlı İmparatorluğu, Sultan II. Abdülhamid döneminde istibdat ile yönetilir hale gelmiş memleketin her tarafında hafiyeler kol gezer olmuş yıldız sarayına jurnaller yağar hale gelmişti. Aydınlar, tutuklanıp hapse atılıyor veya sürgün ediliyor, basına sansür uygulanıyordu. Bu hal içerisinde İmparatorluğun yüksek tahsil mektepleri olan; Askeri Tıbbiyeler ve Harbiyeler İstibdat'a karşı adeta muhalif seslerin merkezi haline gelmiş ve memleketin kurtuluşunun İstibdat'ın yıkılıp Meşrutiyetin ilan edilmesiyle ve Kanunu esasi'nin yeniden yürürlüğe girmesiyle sağlanılacağına inanılıyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti işte bu genel düşünce ve ortam içerisinde kuruldu ve Meşrutiyet mücadelesini vermiş oldu. Osmanlı İmparatorluğunda ikinci defa Meşrutiyet, İttihat ve Terakki Cemiyetiyle kurulmuş oldu ve genel bir hürriyet ortamı sağlandı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1913 yılı Ocak ayında, Bab-ı ali baskını sonrası gerçekleştirdiği askeri darbe ile birlikte İmparatorluk yönetimini doğrudan eline aldı. Enver Paşa ve Talat Paşa İttihat ve Terakki'nin en önde gelen ve en etkili iki ismi olarak karşımıza çıkıyor. 1918 Ekimi, Mütareke dönemine varana kadar İmparatorluğu yöneteceklerdi. İttihat ve Terakki yönetiminde Alman İmparatorluğu ile olan siyasi ilişkiler artarak devam edecektir.

Enver Paşa ve Talat Paşa gibi bir çok İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları Almanlarla kurulacak olan yakın ilişki'nin, askeri bakımdan Osmanlı İmparatorluğuna oldukça fayda sağlayacağını düşünüyorlardı. Enver Paşa ve birçok İttihatçı kesim asker kökenli oldukları için Osmanlı İmparatorluğu açısından, Alman İmparatorluğu ile kurulacak siyasi ilişkilerin ana nedenini Almanların askeri gücü ve teknolojisine bağlı olarak görmek mümkündür. Alman İmparatorluğu açısından bakacak olduğumuz zaman ise Osmanlı İmparatorluğu ile kurulan siyasi ilişkilerin temel nedeninde ekonomik unsurları ve yaklaşan büyük savaşta Osmanlı İmparatorluğunun Halifelik gücünün kullanılma isteği ön planda kendini gösteriyor.

Sonuç olarak; görülmektedir ki, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Alman İmparatorluğu ile İttihat ve Terakki iktidarınca yaşamış olduğu siyasi ilişkilerin temellerini atan, Sultan II. Abdülhamid ve Almanların, Osmanlı üzerindeki ekonomik çıkarlarının gereği oluşturuyordu. İttihat ve Terakki İktidarı'nın Alman İmparatorluğu ile kurulan siyasi ilişkileri bir kuru hayal ve boş hayranlığın ürünü değil bilakis çağın politik realitesi gereği idi.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Feroz: **1908-1914 İttihat ve Terakki**, 1.bs. , Kaynak Yayınları, t.y.
- Akşin, Sina: **Kısa 20.yüzyıl siyasi Tarihi**, Kültür Yayınları, İstanbul, 2010
- Akşin, Sina: **100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, 1.bs. , Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1980
- Aksoy, A. Şerif: **İttihat ve Terakki**, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul, 2008
- Arba, Araştırma: **İbrahim Temo'nun İttihat Terakki ve anıları**, 1.bs. , Arba Yayınlar, İstanbul, 1987
- Armaoğlu, Fahir: **19.yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Cilt:1,2.bs. , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999
- Armaoğlu, Fahir: **20.yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Cilt:2, 11.bs. , Ankara, 2003
- Arvasi, Melik: **II. Abdülhamid'e Darbe Yapan Gizli Örgüt**, Babı ali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2013
- Birgen, Muhittin: **İttihat ve Terakki'de On sene**, Cilt:1, 2.bs. , y.y. , İstanbul, 2009
- Çavdar, Tevfik: **İttihat ve Terakki**, 1.bs. , İletişim Yayınları, İstanbul, 1991
- Çulcu, Murat: **İttihat ve Terakki Birinci Meşrutiyetten İkinci Meşrutiyete**, e yayınları, İstanbul, 2011
- Dündar, Fuat: **İttihat ve Terakki'nin Müslümanları iskan Politikası (1913-1918)**, 1.bs. , İletişim Yayınları, İstanbul, 2011
- Günay, Nejla: **Zoraki İttifaktan yol ayrımına İttihat-Terakki ve Ermeniler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015
- Hanioğlu, M. Şükrü: **Bir Siyasal Örgüt olarak Osmanlı da İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985
- İrtem, Süleyman Kani: **Meşrutiyetten Mütarekeye (1909-1918)**, Haz: Osman selim Kocahanoğlu, Temel yayınları, İstanbul, 2004
- Karabekir, Kazım: **İttihat ve Terakki Cemiyeti**, 2.bs. , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005
- Kocabaş, Süleyman: **Sarıkamış faciası Aralık 1914**, 3bs. , Kayseri, 2009

Koloğlu, Orhan: **Avrupa'nın Kıskaçında Abdülhamit**, 3.bs. , İletişim Yayınları, İstanbul, 2008

Ortaylı, İlber: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, 10.bs. , Timaş Yayınları, İstanbul, t.y.

Pamuk, Şevket: **Osmanlı-Türkiye İktisadı Tarihi 1500-1914**, 5.bs. , İletişim Yayınları, İstanbul, 2009

Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt:3, 1.bs. , Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989

Yeğen, Erdoğan: **Sultan Abdülhamid**, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2014

Yılmaz, Veli: **1.nci Dünya Harb'in de Türk-Alman İttfakı ve Askeri yardımlar**, İstanbul, 1993

Makale

Örs, Orhan:“ **Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti**”, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Atatürk yoludergisi**, Sayı:51, Ankara, 2013, 702